

**O ROMECH
- PRÁVĚ TEĎ!**

Oto Mádr

**Sounáležitost
SE ZEMÍ I S OBLOHOU**

m. Jovor se spisovatelkou J. Křivanou

**Proč
zraňuje nápis
na krucifixu**

Petr Pňhoda

**Také Polsko
je deset
let svobodné**

Manfred Spieker

10

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

ŘÍJEN 1999

Čas od času slyším stesk, že příprava plenárního sněmu byla sice vyhlášena, ale ve skutečnosti se nic neděje. Tato představa převažuje především v široké veřejnosti. Kolik lidí v této zemi ví, že se připravuje sněm a oč v něm má jít? Že by jen ti, kdo vnímají naši církev jinak než jako instituci, již jde o majetek? – Představa, že se nic neděje, zřejmě převažuje i v církvi, soudíme-li aspoň podle toho, kolik pozornosti věnují sněmu některá katolická média. – Nejhorší je, že i některým z těch, kdo se na přípravě sněmu podílejí, se zdá, že dílo jaksi uvízlo v samotném začátku cesty. Je to především „zásluhou“ přípravitelů samotných. Patřím mezi ně – tedy: naši „zásluhou“.

Chci upozornit na jednu z okolností, které takovým pocitem nahrávají, a podle možností to alespoň částečně napravit. My se totiž při přípravě sněmu musíme učit mj. i tomu, jak s touto přípravou zacházet, jak ji podněcovat, rozvíjet, zpracovávat, jak do ní včleňovat jednotlivé kroky a jak o ní informovat v co nejširší míře veřejnosti. Také chci připomenout, že máme být v tomto společném usilování trpěliví, soustavní, že si máme neustále vzájemně naslouchat a dodávat nádhru.

NENÍ PRAVDA, ŽE SE NIC NEDĚJE

Pracuji v analytické sekci přípravné komise sněmu. K jejím úkolům patří mj. i analýza materiálů, které přicházejí od sněmovních kroužků. Mým rukama prošlo na 600 zápisů z jejich jednání. V tomto textu chci informovat o tom, co se vlastně v souvislosti s prací sněmovních kroužků děje. V dalším textu, který opět nabídnu Perspektivám, se pokusím o obsahovou analýzu těchto zápisů.

Zpracovávání zápisů z jednání kroužků trvá v tomto zahajovací kole už čtvrtý měsíc. Řádově jde totiž o stovky stran. Jsou to podklady velmi různorodé tematicky, informačně i způsobem vypracování. Zahrnují obsahové analýzy, která umožňuje průběžně zpracovávat, se tvoří přes pět pil roku, nelze jinak. I z tohoto důvodu se členům kroužků tak dlouho nedostává odpovědi na jejich náměty.

Dalším důvodem zdánlivého mlčení je to, že jde o zcela nový druh vnitrocírkevní komunikace, který si teprve osvojujeme. Zatím nedovedeme pracovat s hromadnými daty tak, aby nezůstala nevyužitá. Ne každý se zbavil nedůvěry a obav. Je třeba se učit přistupovat k námětům, návrhům, otázkám, přáním a zejména ke kritice otevřeně, s předpokladem dobré vůle odesílatele a s vděčností za co nejupřímnější vyjádření. Cožpak není právě takto otevřený přístup jedním z důležitých cílů sněmu? Nelze očekávat, že toho budeme schopni hned od počátku. I to potřebuje čas, soustavnost, trpělivost.

JAK TO FUNGUJE

Činnost sněmovních kroužků započala přijetím jednacího řádu přípravy sněmu. Ve formální fázi se měla vytvořit základní organizační síť, která umožňuje nejen zakládání kroužků, výběr i jejich vzájemnou komunikaci a dle potřeby i rytmizaci jejich práce. Kroužky lze zakládat při farnostech, společenstvích, dřívějších přirozených sdruženích věřících (laiků i kněží), v farnostních komunitách, ve skupinkách mladých, v kolektivech katechetů, pracovníků církevních škol či biskupských úřadů. Smyslem kroužků je aktivizace věřících uvolňující iniciativu, tvořivost, dobrou vůli, důvěru, otevřenost i zpětnou vazbu komunikaci. Toto jsou přece nejsilnější zdroje obnovy života církve. Tomu má sloužit i co nejvícestrannější projednání podkladových materiálů sněmu před zahájením jeho práce.

Smyslem kroužků je nejen učení se diskusi a vzájemnému respektu, ale i konkrétní učení se v tom užším slova smyslu: osvojování si materiálů II. vatikánského koncilu, snaha o jejich pochopení a postupné uvádění do života jednotlivých věřících, společenství, církve, společnosti.

Práce kroužků – podle prvních dat na zápisích – začala v létě 1998. Od té doby se některé sešly jen několikrát, jiné ale mají za sebou víc než 20 setkání. Jsou místa a oblasti, kde dosud nezačali vůbec. Početnost kroužků i jejich aktivita jsou (alespoň podle zápisů, které jsou přípravné komisi k dispozici) velmi různorodé.

Největší aktivitu vykazují kroužky řeholnic. Z jednotlivých arcidiecézí je nejdynamičtější pražská a olomoucká, ale živý pohyb je dnes zřejmý i v kroužcích diecéze brněnské a hradecké. Aktivitu je znát též v litoměřické a plzeňské diecézi i v rámci řeckokatolického exarchátu. O něco později je start práce kroužků v diecézi ostravsko-opavské, českobudějovické diecéze, katecheti, mladí, jak se zdá, přestávají na místě. Řeholníci spí. Alespoň podle zápisů z jednání sněmovních kroužků.

PRVNÍ POZNATKY

Prostřednictvím diecézních moderátorů byly kroužkům rozdány formuláře, které by – kdyby byly vyplněny – poskytl přehled o tom, kolik je kroužků, jaké je jejich složení, jak vznikly atd. Je příznačné, že většina se rozhodla je nevyplnit,

Optimistická zpráva o sněmovních kroužcích

Nanebevstoupení Ježíšovo, Národní knihovna v Paříži, kolem r. 1100

Je zajímavé, že svět, který tolika způsobů dává najevo, že Boha odmítá, ho zároveň i hledá, a to cestami, které bychom neočekávali, a bolestně pociťuje, jak ho potřebuje. Proto volá po hlasatelích evangelia, kteří by mu mluvili o Bohu, kterého by sami znali, se kterým by byli v důvěrném styku, jako kdyby jim bylo dáno vidět i neviditelné. Svět od nás žádá a očekává prostý život, ducha modlitby, lásku ke všem a zvláště k malým a ubohým, chce od nás poslušnost a pokoru, vnitřní svobodu a sebezápor. Bez těchto znaků svatosti naše slova stěží proniknou do srdce současného člověka, naopak, hrozí nebezpečí, že to budou jen prázdná a jalová slova.

(Z apoštolské exhortace Pavla VI. Evangelii nuntiandi, vydal Zvon 1990)

bohužel. Viděla v tom samoúčelné administrování? Nebo možnost kontroly či dokonce zneužití (kým?)? Málokde zviditelně uvážlivě vědomí, že má-li být sněmovní proces (včetně činnosti kroužků) soustavný, musí se opírat o ohromné množství poznatků, včetně těch, které přicházejí z kroužků. Aby mohly být slyšeny, zpracovány a v ucelenější podobě předloženy například biskupům, je nutné je uspořádat. Jinak zapadnou, vyznějí do prázdna. Přitom anonymita zdroje zůstává zachována!

Tato obava respondentů způsobila, že jsou zpracovány údaje o složení a vzniku zatím necelé stovky kroužků. Těch je ale celkem kolem devíti set. Následující údaje jsou proto jen orientační (nemohly být využity například poznatky z kroužků řeholnic). Přesto nejsou nezajímavé:

- Kroužky mají průměrně 9 až 10 aktivních členů. Scházejí se všelijak. Lze však soudit, že během prvního pololetí tohoto roku se měsíc co měsíc scházelo 9 až 10 tisíc věřících a diskutovalo o situaci svého společenství, farnosti, církve a náboženství u nás. Troufám si říci, že je to nejširší vnitřní aktivita v naší církvi vůbec.
- Ukazuje se, že podnět k ustavení kroužků vzešel rovným dílem od správců farností i ze spontánní iniciativy laiků a častěji od žen než od mužů.
- Zdá se, že aktivizace sněmovních kroužků je zatím převážně městskou záležitostí. Z evidovaných kroužků je 75 % v obcích městského typu. Je to výrazně vyšší zastoupení, než by odpovídalo strukturně osídlení v naší zemi.
- Podíl mužů je v kroužcích skoro stejný jako podíl žen. Vzhledem k výrazně většímu podílu žen mezi věřícími to znamená, že muži se v kroužcích angažují víc.
- Věkové složení ukazuje, že lidé nad 60 let je tam méně než čtvrtina. 40 % členů je mladších než 40 let. Aktivizace v kroužcích je tedy věcí spíše těch mladších.
- Největší rozdíl mezi strukturou kroužků a strukturou celkové populace se týká vzdělání. Více než 45 % členů z evidovaných stovky kroužků má vysokoškolské a 38 % má středoškolské vzdělání.

CHCI VÁM VZKÁZAT, ŽE

I tyto kusé údaje opravňují k optimismu. Zdá se, že se do práce ve sněmovních kroužcích pustila ta část církevního společenství, která je aktivnější, vzhledem k věku perspektivní a která si díky vzdělání uvědomuje širší i hlubší souvislosti.

Ještě optimističtější jsou však výsledky obsahové analýzy zápisů. O těch ale jindy.

Na závěr předběžné zprávy o dosavadních výsledcích chci účastníkům sněmovního procesu vzkázat několik věcí.

1. Těm členům kroužků, kteří se scházejí, pracují, poctivě a otevřeně zpracovávají zápis z jednání, a přesto občas ztrácejí nádhru, že to má nějaký smysl, vzkazuji: Vaše zápisy, náměty a návrhy nezůstávají nepovšimnuty. Prosím o trpělivost. Podkladů je mnoho, způsobem jejich zpracování se učíme, právě tak jako tvorbě mechanismu jejich dalšího využití. Také hledáme cesty, které by minimalizovaly vaše případné obavy ze zneužití těchto dat a zároveň je co nejvíce zpřístupnily zájemcům. Největší cena zápisu je totiž v nich samotných.

2. Těm členům kroužků, kteří zápisy z nejruznějších důvodů zatím nepošílají (třeba to považují za zbytečné administrování), vzkazuji: Bez zápisů nelze vaše náměty, návrhy a zkušenosti využít. Mají jistě svou cenu, ale jen pro vás, což je škoda. Uvažte, že jsou užitečné i pro plynulost vaší práce. Předpokládáme, že kroužky budou pracovat léta. Už za pár měsíců bez zápisu nebudete vědět, o čem jste jednali, k čemu jste dospěli a na čem jste se dohodli. Třeba i proto, že se mezitím složení kroužků změní.

3. Následující vzkaz je určen těm, kteří dosud kroužek nezařadili, nebo hledají pro svou aktivitu cesty mimo přípravný proces. Do konce roku 1999 budou vypracovány metody zpracování zápisů. Vytvoří se komunikační cesty ve vertikálním i horizontálním směru, které se budou postupně rozšiřovat a prohlubovat. Už proto, že od příštího roku by měly sněmovní kroužky po „zahávacím kole“ přejít k práci s prvním z oficiálních podkladů pro přípravu sněmu. Nezařadí kroužek, nevyužít těchto postupů asi zmenší možnost uplatnění vašich názorů a námětů a slyšení vašeho hlasu.

4. Poslední vzkaz je určen všem: Moc se přimlouvám za to, aby počet členů zápisů z jednání kroužků byl co největší. Zažil jsem při jejich studiu tolik radosti, byl svědkem takové síly, sdílené důvěry i dobré vůle při snaze oživit církev, posílit její význam v životě každého z nás a prosadit konečně duchovní základ přeměny naší společnosti, že mě to znovu a znovu naplňovalo velikou nádhrou. Věřím, že činnost sněmovních kroužků už dnes představuje nezadržitelný proud iniciativy tím nejlepší směr.

Libor Prudký

(Autor je sociolog. Text vznikl na základě podkladů, projednaných a schválených pastorační sekcí přípravné komise plenárního sněmu dne 14. září 1999.)

Volby v Rakousku z pohledu katolíků

Výsledky nedávných parlamentních voleb v Rakousku vyvolaly v celé Evropě i ve světě řadu diskusí. Hlavním mediálním hrdinou se stal předseda strany „svobodných“ (FPÖ) Jörg Haider, který byl znám svými kontroverzními výroky o pozitivních stránkách politiky nacistické Třetí říše (mj. nazval příslušníky SS milými přáteli). Jeho strana přesto obsadila druhé místo, ale jen s nepatrným předstihem před lidovou stranou. Lidovci se tak rázem stali jazyčkem na vahách. Otázka po dalším vývoji vyvolává zejména jejich postoj. Nejčastěji se spekuluje, zda vznikne „černo-modrá“ koalice. Ta nebyla daleko ani v roce 1986, tehdy však podobné úvahy narazily na odpor tzv. ekonomického křídla lidové strany, které odmítlo Haiderovy populistické kroky.

Hlasy požadující změnu dosavadního koaličního partnera, tj. sociální

demokracii, se tentokrát ozývaly nejhlasitěji ze zemské organizace lidovců ve Štýrsku. V ostatních spolkových zemích však přetval k Haiderovi negativní postoj. Obě strany mají přitom k sobě poměrně blízko, kladou důraz na rodinné hodnoty, využívají stejné postupy při řešení sociální problematiky (poněkud populisticky laděná podpora rodin s malými dětmi), shodují se v pohledu na vstup do NATO, kdy se staví (na rozdíl od sociální demokracie nebo „zelených“) za proces přibližování. Haider se ostatně snažil zlepšit si image demokratického politika studiím na Harvardu.

Patrný rozdíl je však v otázce přístupu k azytlantům. „Svobodní“ se rozhodně staví proti dalšímu přílivu přistěhovalců, lidová strana se naopak řídí křesťanskými motivy a je v poskytování azylového práva mnohem liberálnější. Problémem

„svobodných“ také byla (jako ostatně vždy) agresivní volební kampaň. Po celém Rakousku se objevily jejich plakáty vyzývající k „očistě země od cizinců“. To navodilo atmosféru doby krátce před anšlusem v březnu 1938, kdy se v nacistických kruzích podobně hovořilo na adresu rakouských Židů.

Nepřátelské útoky vůči cizincům však narazily na rozhodný odpor v církevních kruzích. Rakouští biskupové se vyslovili proti předvolební xenofobii. Katolické laické organizace (spolu s evangelickými) uspořádaly protestní podpisovou kampaň. Michael Landau, šéf vídeňské katolické Charity prohlásil, že kampaň „svobodných“ destruuje rakouskou společnost. Tím si katolická církev vysloužila ostrou reakci „svobodných“, kteří ji obvinili z přílišného zasahování do politiky. Ovšem i v církevních kruzích lze za-

slechnout odlišná stanoviska. Konzervativní biskup Kurt Krenn z hornorakouského St. Pölten totiž před dvěma lety vysoce ocenil Haiderovu snahu o křesťanskou výchovu mládeže a pozvednutí morálky v zemi (nic nového pod sluncem, podobně lákal své voliče i náš Sládek). Jeho postoj tehdy ostře kritizoval mluvčí iniciativy *Wir sind Kirche* Thomas Plankensteiner. Tento konflikt byl pak jedním ze zdrojů vyostřující se názorové polarizace uvnitř rakouské katolické církve.

Je pochopitelné, že lidovecký šéf Wolfgang Schüssel musí zmíněné skutečnosti vzít při svém rozhodování v úvahu. Silnou motivací pro vytvoření vládní koalice společně se „svobodnými“ by byl nesporně fakt, že Haider hned po volbách přislíbil premiérské křeslo právě kandidátovi lidovců (úby tuhle funkci obsadili po dlouhých třiceti letech). Vývoj v Rakousku je každopádně otevřen, ale nepochybně povede k určitým změnám politického systému. Z tamější situace je však zřejmé, že církev má v sobě velký potenciál rezistence vůči xenofobním tendencím. Domnívám se, že do jisté míry může postoj rakouské církve sloužit jako inspirace pro naše církevní společenství v reakci na konkrétní problémy vztahu české společnosti k odlišným minoritám, a nemusí se jednat pouze o Matiční ulici.

Jaroslav Šebek

GLOSÁŘ

Nebezpečné se blíží desetileté jubileum pádu totalitního systému. Proč „nebezpečné“? Protože – v duchu anekdoty Rádia Jerevan – radost z krachu komunistického režimu bude asi přehlušena studem i vztekem nad koczurkovstvím i vychytralostí desetiletí následujícího. – Co když to má prozřetelnostní význam? Babilónští projektanti byli za své velkášství potrestáni zmatením jazyků. Nejsme my, národ český, za svou snahu odšťáknout zatěžkávací zkoušku trestání pozoruhodnou a zveřejněnou viditelnou zabezděností? Ona je patrná i zevnitř, vždyť jsme neustále svědky selhávání tzv. lidského faktoru, a to na všech úrovních.

Celý ročník 1999 jsme se snažili věnovat tématu *Deset let svobody*. Nevylučujeme, že se jím budeme podle potřeby zabývat i nadále.

Početilý nápad reprizovat smyšlený televizní příběh smyšlené zrudlíky jménem major Zeman má nečekaný důsledek. Nezahájil rozsáhlé zpytování dějinného svědomí a nestal se ani spouštěčem hromadného návratu před Listopad. Zato zvýšil politikům chuť podřídit veřejnoprávní televizi diktátu parlamentních výborů. Co to znamená? Až někdy stane v jejím čele rozumnější, vzdělanější a prozíravější vedení, bude to jedno, protože bude mít svázané ruce.

Zásah NATO v Kosovu zabránil genocidě místních Albánců, nikoli však etnické nenávisti, jejíž oběti se stávají místní Srbové. Těžko jsme mohli čekat něco jiného a měli bychom pro to mít zvláštní porozumění: vzpomínáme české protiněmecké nenávisti po letech nacistické hrůzovlády. Lze jen doufat, že omezení albánské zloby bude snazší než předtím omezení zloby by srbské. Mezitím vyvstala nová hrozba: ruské masakrování Čechů. Tento nářek se téměř dvě století brání nemilosrdné imperiální expanzi ruské veteřšiny. Básník Lermontov složil kdysi ukolébavku, kterou prozpěvuje ruská maminka ruskému miminku: „Zloj čechen ležet na břehu, bajuski-baju...“ Jenže ten „zloj“ Čechen tam byl doma. Čechenci bývali náručkem křesťanským, k jejich islamizaci vydatně přispělo chování „pravoslavného“ Ruska. Co je na něm ale pravoslavného?

Rokování na „Evropské synodě“ v Římě má své pravidla. Každý z jednajících má k dispozici osm minut, zvuková aparatura se pak automaticky vypne. Spustí ji až další řečník. Takto ustříhla projev kardinála Dannebergovi (Brusel). Papuže to poněkud překvapilo, ale nedá se nic dělat, pořádek musí být. Kardinál má i jiné možnosti a sebekázeň arcipastýřů se stane příkladem hodným následování pro všechny.

Arcibiskup Zycinskému (Lublin) stačilo osm minut k tomu, aby varoval před pesimismem. Sám není nepřitelem výzkumu ani statistik, ale pokládal za nutné říci: „Ano, některé současné statistiky dokážou náš pesimismus ještě více prohloubit. Ale jakou statistiku bychom měli očekávat na Velký Pátek? V referendu vyšlo najevo, že zločinec Barabáš je mnohem populárnější než Kristus. V Getsemanské zahradě apoštolové nejprve usnuli, pak se rozutekli a v rozhodující chvíli nechali Krista samotného. V době ukřižování byl na Golgoře z dvanácti jediná. Viděno statisticky, byla solidarita apoštolů s umírajícím Kristem osmiapulprocentní. Přitom se ale ukázalo, že osvobodivší moc Kříže a Zmrtvýchvstání je mnohem důležitější než naše sociologické analýzy a pragmatické plány.“

Oto Mádr

Smršť, která se v podobě korupčního skandálu prohnala Právnickou fakultou, mnohého překvapila. Již nezpochybnovaný fakt, že jako zadní vrátka pro přijetí sloužila mnohým úplatá padesáti tisíc, vyvolává jistě úlek a následně úvahu o katastrofálních poměrech na některých vysokých školách.

Při fundovanějším pohledu na věc se však ukáže, že jde o záležitost nikterak nečekanou. Je dokonce zvláštní, jak dlouho provalení skandálu trvalo.

Vždyť už řadu let kolovaly – především mezi neúspěšnými uchazeči – pověsti o podplácení, o toliko symbolickém významu probíhajícího přijímacího řízení a o neprůhledných poměrech na této škole vůbec. Vše se dalo obýt jako fáma. Jenže přísloví „na každém šprochu pravdy trochu“ je v dané věci víc než vhodné, jak se později ukázalo.

Druhou varující vlašťovkou byla dosud ne zcela zapomenutá sněmovní aféra. Novináři ji nazvali *JUDgate*; s naší úvahou nesouvisí jen zdánlivě. Neoprávněné užívání titulu *Juris utriusque doctor* je totiž jen vřeholem ledovce problému právnického vzdělání (jen s tím rozdílem, že se zákonodárci neobtěžovali podstoupit strasti a úskali spojená se završením studia). Pouze jako třetíčku z dortu sezobli ono ceněné doplnění svého jména. Že se tentokrát nejednalo o „*Titel ohne Mittel*“ (titul bez prostředku), o tom svědčí riziko, kterému se po celou dobu jeho užívání vystavovali. Asi to stálo zato.

Příčin oněch neřad, jejichž pozadím bylo právnické vzdělání, je celá řada. Čím to, že se podobné nepravosti nedějí na fakultách filozofických nebo lékařských? Proč se naši poslanci nepyšší neoprávněným titulem RNDr. nebo Ing.?

Právnické vzdělání je u nás ctižná. Jednou jsem vyslechl rozhovor několika dělníků, tedy osob v daném případě objektivních. Usoudili,

že „jediny vysokéškolským vzděláním, které za něco stojí, jsou práva“. Jejich nimbos je obecně patrný. Není náhodou, že i tři čelní představitelé našich největších politických stran si vybrali právě tento obor. Stanislav Gross a Petra Buzková za ČSSD, na opačné straně Ivan Langer, reprezentant ODS. Gloriola doktora práv zřejmě dodá jejich politickým úspěchům více lesku.

Kde je velká poptávka, tam není vždy dostatečná nabídka. V tomto případě jsou v poměru 10:1. Proto je zcela zákonitě, viděme-li každoročně v blízkosti okázalé budovy nad Vltavou

Poprask NA PRÁVNICKÉ FAKULTĚ

nemálo usazených očí. Ekonomická teorie učí, že nespokojená poptávka je ideální situací pro vznik černého trhu, tedy pro podvody a pokoutní kšeftování všeho druhu. Bylo tomu tak v plánované ekonomice, nejímá je tomu i v tomto případě. Artiklem zde není toaletní papír či banány, ale akademické vzdělání.

Otázkou je, kde se nachází ono slabé místo, kudy nepozorovaně odtékají zadání testů k přijímacím řízením. Děje se tak za asistence nejvyšších představitelů fakulty a univerzity? Průběh události nasvědčuje tomu, že asi ne. Tlak na odstoupení děkana fakulty je dobré vnímat spíše

jako projev rozhořčení a bezradnosti než jako nástroj výkonu spravedlnosti. Podobné snahy zradili obecně přijímané pravidlo o presumpci odpovědnosti šéfu za jakékoli pochybení jejich podřízených. Spíše se zdá, že se podvody děly na úrovni mnohem nižší. Počkejme si na výsledky práce orgánů činných v trestním řízení. Asi nebudou tak tučné, jak mnozí doufají. Vina dopadne zřejmě na skupinu lidí na úrovni asistentů jednotlivých kateder a pracovníků studijních a jiných oddělení. Lidové řečeno – malé ryby.

Škody, které korupční praktiky napáchaly, jsou značné. Třeba na uchazečích, kteří by možná byli bývali přijati, kdyby na jejich místo nenastoupil někdo jiný. To se zřejmě nedá napravit, vždyť zkoumat proběhlá přijímací řízení hluboko do minulosti a vyvozovat z toho závěry je i technicky nemožné.

Větší újmu však nepřímo utrpěla celá společnost. Místo mládě generace erudovaných právníků, toužících po spravedlnosti a zasazujících se o ní, si vypěstovala nemalý počet lidí s pokřiveným charakterem, kteří již v útlém věku podlehli vidině nepoctivého zisku na úkor druhých a obětovali ji svou čest. Jak bude, až právě těmto lidem bude jednou svěřen výkon odpovědných juristických povolání? Či zájmy a za jakou cenu budou pak v talárech zastupovat, to je otázka, na níž odpověď je až příliš ošemetná.

Řešením existujících poměrů nebude žádná revoluce, napp. navrhované zrušení přijímacího řízení vůbec, tedy přijetí každého zájemce. Tomu by zabránila meze technických a administrativních možností.

Doufáme, že dojde k zásadní očistě v podobě zjištění a potrestání viníků. Že se stav věci napraví alespoň potud, že v budoucnu budou přijímání opravdu jen ti, kdo správně projdou soukolím zapeklitých přijímacích testů.

Jan Glaber, student právnické fakulty

O ROMECH – PRÁVĚ TEĎ!

Naši Romové jsou na pořadu dne. Do Evropy vysílají signál neštěstí zemi, v níž jsou diskriminováni a ohrožováni i na životě. To je pravda? Anebo se ti chytřejší prostě chtějí dostat do bohatých zemí jako emigranti političtí, ale ve skutečnosti ekonomičtí? Jistá redaktorka rozhlasu si dala práci a poskytla ukázkový seznam konkrétních případů nejrozsáhlejší diskriminace, o nichž se běžně nereflektuje. Byla to hrůza slyšet, že jsou skiny napadány i děti, nemluví o trvalém ponižování a praktickém vyobcování „barevných“.

V této souvislosti se kladě otázka, jak zapůsobí v terénu přesvědčivý

pastýřský list našich biskupů, který se čte ve všech farnostech. Jako přínos křesťanu doporučili biskupové vytvářet v místech atmosféru *přátelského vztahu k romským rodinám a jejich dětem*. Právě ve farním a místním terénu se nejprofirozeji prolomuje bariéry nedůvěry a cizoty. Zvláště důležité je zastat se ohrožených v duchu evangelia. Pokud církev nepraktikuje lásku k bližnímu tak, aby to pocítili skutečně na vlastní kůži právě ti „bratři nejmenší“, vyjímáme se jako zbytečně znející zvonce. Slova bez skutků jen provokují.

Jenže – opravdu nic neděláme? Nedávno proběhla radostná romská pouť na Svatém Kopečku s bisku-

pem Hrdličkou, už po dva roky se obdobná koná v litoměřické diecézi s biskupem Kouklím. Někteří kněží jsou pověřeni pastorační Romu, v některých farnostech fungují Romové jako jáhni na trvalý úvazek. V církevních školách a školách a salesiánských oratořích pro mládež se příslušníci marginalizovaných minorit cítí jako doma. Zvláště pozoruhodná zpráva z Moravy by nám měla zaznít naplno: charita plánuje střední školu pro Romy a studenty s podobnou barvou kůže. Bez výchovy nové generace se sotva co změní. A jistě se děje všelicos dalšího, co by v církevním prostředí pomohlo vytvářet dobrý sousedský, až bratrský vztah mezi Romy a námi. Ve

vysílání televizním a rozhlasovým (Svobodná Evropa aid.) a v katolických periodikách by se měly ozývat povzbuzující zkušenosti, ale i stížnosti na nezpůsoby, jimiž si Romové koledují o nedůvěru a hněv ostatních.

V této souvislosti si dovoluji otázku na vikáře a biskupy. Je tato situace – v návaznosti na uvedené pastýřský list – sledována při setkáních s kněžími? Právě teď, kdy je kolem toho tak živo v médiích, ale hlavně ze zásadních důvodů? Není teď pro nás křesťany „kairos“ nezapsat svou účast na řešení naší současné úlohy, či spíše ostudy a viny? Američtí křesťané svého času v obdobné situaci rasové diskriminace obstáli se cíti.

Oto Mádr

Sounáležitost SE ZEMÍ I S OBLOHOU

rozhovor se spisovatelkou Ludmilou Klukanovou

Narodila jste se v Lipníku na Českomoravské vrchovině a celý život žijete v této oblasti. Nikdy vás to netáhlo z rodných končin do hlavního města?

Když mně bylo 15 až 17 let, tak jsem se zoufale snažila dostat do Prahy na knihovnickou školu, protože jsem byla přesvědčená, že v literatuře bez vzdělání nic nedokážu. Ale byla jsem poznamenána tím, že jsem dcera kulaka, což znamenalo – žádná škola. Tudíž z Prahy nakonec nic nebylo. Když jsem vycházela ze školy – byla to zrovna doba zlostných vášní –, dostala jsem umístěnku k továrnímu pásu jako dělnice. Tehdy se tatínek postaral, abych zůstala doma a pracovala v hospodářství. Když pak po dvou letech sestra dochodila školu, mohla jsem se pokusit o štěstí „ve světě“. Odjela jsem tenkrát do Jihlavy a šla na krajský výbor, vymocila si nějakou školu. Do Prahy mě samozřejmě nepustili, ale řekli, že mohu na zdejší zdravotnickou školu. Tak jsem se dostala k úplně jinému oboru, než jsem zamýšlela. Pochopitelně jsem školu nedostudovala, začala jsem prodávat knihy, pak se vdala a zůstala tady. Jestli bych vydržela v Praze? Vesnické kořeny a vztah ke krajině, přírodě, tvoří tak silné pouto, že bych ve městě natrvalo žít nemohla.

Vyrůstala jste za války a dospívala v padesátých letech, to nebyly žádné idylické doby....

Z jistého hlediska ano, protože jsem měla mimořádného otce, vzdělaného písmáka, znalého dějin, kraje, literatury a přírody. Byl pro mě vzorem správného a čestného člověka. Ta sounáležitost vesničana se zemí, s oblohou, s hlinou a se stromy, s trávou, se zvířaty, ale i s Bohem, protože vesnice odtržená od transcendentna nebyla tehdy možná, tohle všechno bylo v mém dětství zakódováno dost hluboko; i díky mojí babičce, tatínkově matce, která mně zosobňovala mírnost a dobro. Dospívala jsem však na přelomu čtyřicátých a padesátých let a viděla, co se na venkově začíná dít. Najednou se začaly prozrazovat tváře lidí, které dřív byly velmi přívětivé a laskavé a nikdo by do nich neřekl, že je v nich taková nenávist a zloba. Najednou se ukazovala ta třídní rozpolcenost vesnice. Sociální problémy, které existovaly a které byly jítěny politickou nátolík, že se vesnice rozeštvávala, soused se sousem si nemohl důvěřovat.

Můj odchod do Jihlavy tehdy nebyl jen cestou za vzděláním, ale i zbábělým útekem. Nedokázala jsem se tehdy vyrovnat s prudkou proměnou lidí a s nenávistí vůči nám kvůli tomu. Je jsme byli ze selského....

V jedné své knize píšete: „Ztracení se měla jmenovat tato země.“ Nemáte dojem, že těch našich národních ztrát, všech těch kapitalací, okupací, exilů, žalářů a rozsudků smrti bylo v tomto století až příliš? Jak dnes reflektujete tragické události padesátých let na českém a moravském venkově? Jak je možné, že mnozí zapřeli své selské duchovní kořeny?

Píste se na něco, co mně sužovalo po celou dobu psaní mojí předposlední knížky Zemský ráj. Včetně té poslední otázky o mnohé zapřené selských duchovních kořenech. Mámi zato, že se vytvářely už dávno před válkou. Že tam, kde sedlák přestával myslet na zemi a jejího Stvořitele a zabýval se jen ziskem a prospěchem, tam duchovní kořeny selství braly rychle za své. Naše století se tragicky došlo mnoha životů, mnoha duší, ale také se v něm nadmíru rozmohla lidská otřlost a povrchnost. Z části možná i jako pud sebezáchovy, jenže to bylo to nejhorší podhoubí pro zlo puštěné ze řetězu v člověčím nitru. To, co se událo například v Babicích, se nemohlo udát bez té atmosféry počátku padesátých let, o kterých jsem mluvila. Odpor proti zvůli moci po popravách, žalářích a vyšetřování se pak ukryl u svobodně smýšlejících lidí do pasivity, ostatní si našli mezíčky, v nichž si zařídili život po svém – mnoho nevyčítat a všechno využít pro sebe.

Vaše poslední kniha je jakýmsi stopováním jednoho dramatického lidského osudu, zítchého uprostřed Evropy v tomto století. V krátkých úvodních meditacích přemítáte o dějinách, o časnosti, o paradoxech historie. Uvádíte tam například příběh, kdy bachař ve vězení ponižuje vězně a o pár let

Básnička, prozaička a autorka pohádek LUDMILA KLUKANOVÁ (nar. 5. 10. 1936 v Lipníku u Třebíče) publikuje časopisecky od roku 1966 (Host do domu, Sešity, Kmen, Tvar, Jihlavské listy aj.). Vydala lyrické prózy Jezírka (1981), cenzurou poškozenou novelu Na štítu bylo vytesáno kolo (1984), novelu Remonta (1986), romány První generace města (1990) a Zemský ráj (1996), novelu Denica (1990), pro děti knihu Z pohádkových končin (1993) a básnickou sbírku Slep mi klíč (1990). Autorka zatím poslední kniha se jmenuje Například jeden život (1998). Jedná se o vyprávění Antonína Štěpánka, politického vězně padesátých let, kterého totalitní tragédie, provázející jeho život, nepřipravila o vnitřní svobodu a duchovní velkorysost. Ludmila Klukanová pracovala jako prodávačka knih, úřednice, po roce 1990 se podílela na znovuvydávání Jihlavských listů, píše Jihlavskou kroniku a připravuje k vydání lyrické texty Zasklené krajiny.

Ludmila Klukanová

Snímek Jarmila Havlíčková

později, již na svobodě, onen bývalý bachař a bývalý vězeň jako sousedi vedle sebe okopávají na zahrádkách brambory. Vnímáte minulost jako uzavřený děj? A jak vnímáte naše nevypořádaní se s komunistickou minulostí, onu tlustou čáru za zašpiněným svědomím, nepotrestání vinných a chabé ocenění statečných, například bývalých muklů padesátých let?

Jsem přesvědčená o tom, že minulost nikdy není uzavřený děj. Čas od času z ní vyplouvají činy či myšlenky, které rozhybou veřejnost – teď je to například kříž na Karlově mostě. Minulost proniká do přítomnosti a já jsem toho názoru, že je v ní neustále přítomna, jako je přítomná ve věčnosti. To znamená, že všechno, co lidé chtějí obejít, osídit, zapomenout a zapřít, se někde jinde, třeba na jiném místě a v jiném čase, vynoří, aby to bylo vyřešeno. K onomu bachařovi – toho trest za jeho života nepostihl, čekala ho až Vyšší spravedlnost. Ale komunistické zločiny proti bezbranným potrestány být měly. Zločin a jeho potrestání patří k nejzákladnějším výstavě lidstva. K jeho hlubokému přesvědčení o potřebě spravedlnosti. Kdyby tomu tak u nás bylo, vězni padesátých let mohli mít alespoň pocit, že jejich utrpy nebyly namá. Zatím to však vypadá, že se s komunistem vypořádat neumíme, že jsme k tomu ještě ani nedospěli, a to je velmi smutné.

Dnes se již do své rodné obce nevracíte, žijete v Jihlavě a v blízkých Petrovčicích. Máte nějaký zvláštní důvod?

Zaujímá mě tam pouze na hrob rodičů a na návsťevu k sestře. Ta moje vesnička se změnila k nepoznání, dokonce ani hřbitov nenechali tak, jak byl, vykáceli na něm stáleté lípy. Změnila se i krajina. Všude se planýřovala údolní-

ka, vytrhávaly solitérní stromy, sady, zakrývala se tekoucí voda, a teď ty hrůzné stavby. Takže jsme si s manželem koupili chalupu tady u Jihlavy. Chalupa je kousek od starého kostelíka ze 13. století, který je opuštěný, čtyřikrát vykradený, už tam k ukradení není nic, ale je to místo čímisi posvěcené, tajemné. Dostávám se tam k prakořením svého já. Minulost, která je jinde zavalená civilizací, je tam čerstvá, silně tam hovoří. Možná i proto je tam tak blízko vzhůru, k Bohu.

Jaká je podle vás ta dnešní vesnice?

Myslím, že reálný život dnešní vesnice je příliš poznamenán nešťastnou národní minulostí. A pak jsem před časem slyšela od jednoho českého historika, že rolnictvo je třída, která se vynořila z dějin před sto čtyřiceti lety a dnes vlastně zaniká, končí. Mne ta věta zarazila a já si uvědomila, že cosi na tom opravdu je. Rolnictvo, které se tehdy rodilo a povstávalo jako stav ze země a chtělo tu zem chránit a žít s ní v co nejbližší svazku, dnes žije zcela jiným způsobem. Stali se z něho dělníci živočišní a dělníci rostlinní. Dnešní vesnice tvoří jakýsi hybrid, ani vesnice, ani město, kde se prastaré hodnoty už neznají, natož aby se pěstovaly. Přizpůsobivost venkovského člověka modernímu trendu vlastnit, mít co nejvíce peněz, věci a zábavy, to všechno nabylo takové váhy, až se zdá, že to, co moudří otcové a babičky učili své potomky, je zapomenuto a vytlačováno do nevědomí.

Vidíte někde nějakou naději?

Měli bychom se zas vrátit o nějaký ten krok nazpátek. Najít znovu úcte ke všemu živému... Představte si jenom tu hrůzu – když jsme jednou přijeli na chalupu a tam řvaly motorové pily, podřezávaly krásné obrovské lípy obklo-

pující kostel. Prý by mohly spadnout, jenomže ve skutečnosti někdo potřeboval dřevo. Necitlivost a chamtivost zvířela nad životem překrásných stromů. Nebo neucta k pramenům, potokům, k vodě. Zabloudili jsme a je třeba se vrátit k tomu, co je správné.

Nepřipadáte si někdy jako onen smyšlený hrdina z jedné vaší povídky, který svým tělem bezmocně chrání osamělou borovici, kterou chtějí pokácet družstevníci?

Skoro ano, ale musím se přiznat, že vkládám důvěru do těch nejmladších. Mě bychom se měli snažit – já vnoučatům a vy svým dětem – všítit to, co nepoznala generace mezi mnou a vámi. Tedy dnešní střední generace, která vyrostla v tom studeném odchovu jeslí, školek, pionýra atd., kdy se duchovní život redukoval natolik, že lidem stačilo jídlo, oblečení, pivo, televize a konec. Myslím, že musíme dětem ukázat, kolik je kolem nich neobjevených tajemství a všechno to, co bylo zapomenuto, i tu vzrušující minulost. Bez poučení z historie si totiž neporadíme. Když oni něco z toho pochopí, mohou nás ještě překvapit a ve světě by se leccos mohlo zlepšit.

Píšete povídky, pohádky i básně, ve kterém žánru se cítíte doma? Nebo jde o propojené světy, v jejichž středu stojí „poezie“ stvoření? Čím je vám dnes psaní a co vás k němu nutí?

Vnitřní neklid, hromadění pocitů, obrazů, myšlenek, ale i smutků. Začínám psát a námět si sám vynutí svou formu. A co stojí v mém středu? Je to hledání, ohehávání, ohledávání domova i života. Ano, domova našich těl, ale také domova našich duší. A dá se říci, že to je poezie, která mě přivádí blíže k obojímu.

Dokázala byste analyzovat proces vznikání básně? Co stojí na jejím počátku? Je to úžas z prožívaného nebo touha zaznamenat sebe?

Na počátku bývá takové to propadání se do záblesku něčeho tajemného za viděným a slyšeným. Je v tom úžas i prožívání a může to vyvolat jak slova, tak příběh, může to vyvolat člověka, obraz, hudbu, vůně či všechny ty záznaky přírody. A vždy mi jde o jedno: vystihnout to nepostihitelné. Alespoň cípceček.

Jaké životní poznání pokládáte za nejennější?

Je to poznání, že ve všem, co nás obklopuje, je přítomen Bůh. A i když toto nejvíce pocítuji pod volnou oblohou, poznala jsem, že je všude s mnou, že je dobrý a že je má nejpřevnější škála.

Tvoříte mimo hlavní proudy, žijete stranou, neukazujete se v televizi. Nelitovala jste někdy, že jste se do té Prahy nakonec nedostala?

Možná dřív mně to líto bylo. Že se například neznám s těmi a těmi slavnými spisovatelky, kteří měli kluby svých příznivců. Dnes, kdy se už sama více znám a jsem už stará, tak to člověk hodnotí jinak. Já jsem dost plachý tvor a kde můžu, tak před hlukem světa uteču. Mně je dobře o samotě, mezi stromy.

Rozhovor připravil Miloš Doležal
Kresba Jitka Bašta

S babičkou zosobňující mírnost a dobrotu (L.K. vlevo)

Náboženství v zemích středovýchodní Evropy

BÜH
V POSTKOMUNISTICKÉ
SPOLEČNOSTI

Letos na jaře vydala rakouská instituce Pastores Forum studii *Náboženství v zemích (středovýchodní Evropy)* s podtitulem *Büh v postkomunistické společnosti*. Má skoro 250 stran s četnými tabulkami a grafy a je výsledkem rozsáhlého průzkumu, provedeného koncem roku 1997 v deseti transformujících se zemích (včetně České republiky) pod vedením vídeňského sociologa Paula M. Zulehnera a za spolupráce jeho maďarského kolegy Miklóse Tomky. Autoři zkoumali veřejné mínění týkající se role místních církví za komunismu i po jeho pádu a úlohu náboženství ve společnosti i v životě jednotlivců této „komunistickým nečase“ postižené části Evropy. Studie mnohdy jen systematicky dokumentuje věci nám již známé nebo aspoň tušené; dvě skutečnosti jsou ve světle uvedených konkrétních údajů obzvláště zajímavé. Tomka o nich mluvil na setkání s expertní skupinou Rady Evropy v říjnu 1998 (zatím nepublikováno) a dotýká se jich v článku v *Stimmen der Zeit* 5/1999.

Likvidace elit

Ta první skutečnost tkví hluboko v komunistické totalitě a je jejím přímým důsledkem. Je jí *likvidace všech společenských elit* v sociologickém smyslu slova, zejména elit křesťanských a církevních. Kdekoli se komunisté chopili moci, usilovali, zvláště v prvním období své vlády, o likvidaci církevních struktur, teologických učilišť, řádů, vydavatelství i jednotlivých křesťanských intelektuálů a umělců. Všem, kdo vykazovali takovéto „buržoazní sklony“, vstúpili nejistou a srach z perzekuce. Výsledek byl dvojitý: (a) cílená likvidace elit a (b) reakce ze strany křesťanů a vedení jejich církví, spočívající ve stále rozhodnějším odmítání jejich spolupráce s nově vznikajícími či dosazenými elitami. – Křesťanům se nedoporučovalo a mnohdy i zakazovalo stát se jejich součástí s tím, že to jsou místa akutního ohrožení jejich víry, což nebyl argument zcela neopodstatněný. Církev tím nechtěně a nepřímo podpořila oficiální tlak na křesťany. Ten je pak uzavřel do ghett, vyčleňujícího je ze zlého světa, a vstúpil jim určité modely myšlení a životního stylu. Toto je nejhorší díl dědictví

minulosti, které církev sebou vleče do nové epochy.

Církevní společenství žilo za těchto podmínek skoro výhradně z osobní zbožnosti a z vřelých mezilidských vztahů v rámci malých uzavřených skupin. Už společná modlitba přinášela určitá rizika a mohla budit pocit nenávilnosti, tedy i přiměřené formy odporu vůči režimu. Po jeho pádu – jak uvedl Tomka v loňské přednášce – byli příslušníci narychlo obnovovaných elit vybírání právě z tohoto prostředí (jiná možnost nebyla), a tak bylo navazování otevřenějšího vztahu k občanské společnosti v těchto zemích od samého počátku podstatně ztíženo.

Církev postkomunistických zemí žije z velké části lidovou zbožností, je intelektuálně chudá a tíhne k sebestřednosti, což je důsledek někdejší perzekuce. Její vztah k rozumové reflexi je váhavý; jako by v ní stále přetrvávala ozvěna někdejší nedůvěry k „intelektuální“, nezářivá a podezřívavost vůči nim.

Nezávislé zpovědní

Druhým charakteristickým rysem církevních společenství v postkomunistických zemích je skutečnost, že jejich většiny jsou orientovány *předmoderně*. Odtud pak bezradnost vůči současnému společenskému pluralismu. Toto pojetí víry a církve dále reprodukuje teologické fakulty, křesťanská média i běžné homilie. Zvláště to platí o představa- vých žádoucím vztahu mezi církví a státem dnes, po pádu komunismu. I zde je čitelný rukopis dlouhodobého totalitního tlaku na církev, který jí vnutil poddanský jednosměrný vztah k moci i ke společnosti.

O nějaké výměně názorů za totality nemohlo být řeči, od církve se vyžadovala maximální poslušnost, ba i kolaborace. Podobná schémata se utvářela i uvnitř církve, tedy mezi křesťany samotnými. Ve jménu jednoty tvář v tvář mocnému nepříteli se téměř zastavil obvyklý vnitrocírkevní dialog, vznikaly návyky a reflexy, s nimiž musí církev po vstupu do postkomunistické společnosti bojovat.

Také izolace v době příprav a průběhu II. vatikánského sněmu a v době pokoncilního vření tu vykonala své. Druhá polovina 20. století byla v západní Evropě obdobím pronikavé sekularizace společnosti, na niž církev reagovala mimo jiné právě koncilem. Byla to doba skutečné komunikace mezi církví a společností, a právě tato občanská i křesťanská zkušenost postkomunistické části Evropy *schází*. Současné nemalé potíže vyspělých západoevropských zemí a v nich existujících církví jsou pochopitelně vodou na mlýn sice opatrně („nebyli jsme u toho“), nicméně časté a zřetel-

né kritiky celé koncilní zkušenosti ze strany středovýchodní Evropy („stejně je to slepá ulička“).

Dvoji mechanismus odkřesťanštění

Na první pohled se zdá, že zatímco v komunistických zemích způsobil úbytek křesťanů komunistický tlak, dospěly západoevropské církve k téměř i bez komunismu. Proto mnozí křesťané z těchto zemí pohlížejí na jejich současné boje skepticky a kladou si otázku, zda ta jejich postkomunistická církev není vlastně zdravější než ta západoevropská. Ve skutečnosti byl ovšem pokles religiozity v komunistickém světě daleko drastičtější než na Západě a ani určitý nárust její prestiže po pádu komunismu ji nedokázal pozvednout na úroveň západní Evropy.

Tomka zmiňuje jeden z významných rozdílů v důvodech dechristianizace zde a tam. Zatímco na Západě byla jejím motorem zmíněná *sekularizace*, spojená s nárůstem autonomie individua, diferenciace a segmentace celé společnosti s následnou ztrátou společenských funkcí náboženství a církví, jde v postkomunistické společnosti spíše o *společenský rozklad* a duchovní bezvládu ve společnosti i v církvi. Dnes, kdy je postkomunistická společnost stále úžeji propojena se Západem, to podle něj povede k podobnému vývoji, jakým západní Evropa prošla po válce. Skromné náboženské oživení by tu podle jeho názoru mohlo nějakou dobu koexistovat s postupující sekularizací, kterou viditelně pokládá za nevyhnutelnou. Obě tendence by působily protisměrně a vzájemně se ovlivňovaly těžko předvídatelným způsobem.

Česká specifika

Je známo, že religiozita Čechů patří k nejnižším na světě a v průzkumu tento fakt dokládá hned první srovnávací tabulka (str. 27): 73 % lidí se u nás necítí spojeno s žádným křesťanským vyznáním, tedy procento, s jakým může soutěžit jen bývalá NDR (72 %) a ze zcela jiných pozic Ukrajina (68 %). Další Maďarsko už vykazuje „jen“ 40 % a Polsko pouhých 7 %. Proto není divu, že Češi vykazují ze všech zkoumaných zemí nejnižší stupeň důvěry ve schopnost církve přispívat k řešení problémů postkomunistické společnosti (str. 109–119). Občané bývalé NDR jí sice přisuzují podobně malou kompetenci, ale přejí si, aby se k společenským otázkám přece jen vyjadřovala, zatímco Češi ji toto právo upírají.

Mezi desítkami dalších údajů jsou některé překvapivé, například skutečnost, že společenská angažovanost je právě u nás pokládána za nejprizmatičtější vlastnost křesťanů. Nebo zjištění, že jsme zemí s nejvyšším procentem lidí,

křesťanů i nekřesťanů, přesvědčených o tom, že podstatnou součástí křesťanství je církevní organizace, tedy instituce. Vzdělání u nás od náboženství neodvádí, jak si mnozí stále ještě myslí, ale naopak o ně vzbuzuje zájem.

Česká společnost působí v rozboru jako místo krajní, ale nikoli jednoznačně orientovaných postojů. Více než třetina Čechů si přeje, aby se církev samofinancovala (str. 105), v tom nás předčí nejen bývalá NDR, nýbrž i Slováci. Do očí bije srovnání jednotlivých zemí co do vývoje rodinné religiozity. Ta jen v NDR poklesla po převzetí moci komunisty podobně prudce jako v ČR (str. 142). Je pravda, že už skoro 20 % dnešních šedesátinám mělo v předválečné ČSR rodiče bez vyznání, zatímco všude jinde jich bylo méně než 10 %. Dnes ale mají dvacetiletí u nás (a v bývalé NDR) je třetina připadách z pěti, tedy v 60 % případů, rodiče bez náboženského zakončení, zatímco v Maďarsku je jich stále méně než 10 % a oproti dnešním třicetníkům toto procento dokonce ještě mírně pokleslo! Naše odolnost vůči totalitnímu tlaku byla na tomto poli mimoděk nízká.

Memento

V přednášce pro experty EU použil Tomka grafu, který je pro křesťany a křesťanské církve v postkomunistické Evropě mementem, třebaže znázorňuje situaci v Maďarsku, od té naší přece jen odlišnou. Graf totiž zaznamenal následky totality pro křesťany v zemi, která tomuto násilnickému režimu odolávala v mnoha směrech lépe než my – a přesto: v městském obyvatelstvu pod 50 let, které tvoří v Maďarsku 37 % celkové populace, tvoří praktikující křesťané jen 5,6 %, zatímco ve venkovském obyvatelstvu nad 50 let činí jejich podíl 37,3 %. Celosvětový trend rychlého úbytku lidí pracujících v zemědělství se nám sotva vyvine, a tak vyvstává otázka, jak tímto úskalím prolupují církve v naší části Evropy.

Dnes pracuje v maďarském zemědělství ještě 17 % dospělého obyvatelstva země. Ve vyspělých zemích Západu je to ale jen cca 5 %! Přitom už dnes mají i v naší části Evropy rozhodující vliv na dění v zemi města, v nichž je soustředěna většina inteligence i příležitosti pro její výchovu. Právě zde jsou ale křesťané zastoupeni velmi slabě a celá církev se tak ocitá na okraji dění. Její společenský vliv je na práhu nově éry nevelký. Je to drací setba komunismu, která teprve teď začíná vzházet, ale i výzva k odhodlané práci v církvi na zlepšení nepřítivné situace.

Cena sociologických rozborů není, jak známo, v jednotlivých, bodových výsledcích, ale spíše v odhalování trendů. Přesto i první vlastovka rakousko-maďarského původu říká cosi o stavu věcí veřejných i církevních u nás. Její cena může v budoucnu vzrůstat, budou-li podobné průzkumy pokračovat.

Petr Kolář SJ

Miklós TOMKA – Paul M. ZULEHNER: *Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas*. Wien, Pastores Forum 1999

Proč zraňuje nápis na krucifixu

ANEB: CTI ZBOŽNOST BLIŽNÍHO SVÉHO

Mezi sovkami Karlova mostu upoutá pozorného chodce ta, která pochází ještě z dob, kdy tam jiné sochy nebyly. Znárodňuje Krista na kříži a je nezvykle opatřena nápadným hebrejským nápisem. Je-li pozorným kolemjdoucím křesťan nebo aspoň člověk jakžtakž vzdělaný, uvědomí si, že Kristus byl Žid a kázal Židům, a že je to snad v pořádku. Tím spíš, zjistí-li, že text hlásá totéž, co opakujeme při každé mši: *Svatý, svatý, svatý Pán, Bůh Zastupitel*.

Pro kolemjdoucím věřícím Žida je tu však něco velmi v nepořádku. I jemu je tento Izajášův výrok dobře znám. Zní: *Kadoš, kadoš, kadoš, Adošem Cevaot* (hebrejské *Cevaot* známe i my, v podobě *Sabaot* bylo pojato do latinského mešního textu). V nápisu na kříži však není *Adošem*, ale jiné slovo.

Výraz *Adošem* znamená doslova *jméno Boží*. Imen pro Boha mají Židé několik. To nejdůležitější z bohobojné úcty nevyslovují, vyjadřují je nepřímou, např. výrazem *Adošem*. Nápis na kříži na Karlově mostě však tento zbožný cit nerespektuje a vystavuje to nejsvětější Jméno, které sdělil Mojžíšovi sám Hospodin, pohledem kolemjdoucích, nadto nevěřících (to je přece pravda i z křesťanského hlediska), což Žid vnímá jako urážku bohupocty.

Tomu bychom měli rozumět. Neustálá mediální masáž, již je masová společnost v televizním věku vystavena, křídí citovou otupělost. Ani my nejsme vůči ní zcela imunní, přesto nás zabolí, panuje-li někde na Velkém pátek karnevalové veselí nebo zahledneme-li mezi cetkami, jimiž se ověšil rozverný mladý člověk, kříž, někdy dokonce v obrácené poloze.

Židé rozumějí křesťanskému náboženství mnohem méně než my tomu jejich. Připomíná to vztah staršího bratra k mladšímu, nehledě k tomu, že židovská zkušenost s křesťany zaznamenává i šikanu, pogromy a holokaust. Spojení posvátného starozákonního výroku s křesťanským symbolem vnímá židovský ná-

Snímek Jaroslav Hodík

vštěvník jako cosi absurdního a začne se vyptávat. Dozví se, že nápis musel nechat za trest a na své náklady pořídit před třemi staletími pražský Žid, obviněný mimo jiné z urážky křesťanství, aniž se toto obvinění prokázalo (viz např. Lidové noviny z 18. 9. 1999).

Summa summarum: ti, kdo vyznávají téhož Boha jako my, ba co víc, jejichž smlouva s ním je jako olivovník, na němž my jsme roubem (Ř 11), jsou scenerii na Karlově mostě zraňování. Pokud jsme nepodlehli šifřici se otupělostí, těžko můžeme zůstat lhostejnými.

Co ale s historií starou tři sta let, jejíž svědectví se stalo integrální součástí slavné i tuchlé minulosti, jak ji v sobě uchovává stará Praha? Pražská židovská obec naznačuje řešení: umístit u sousedí Kalvárie vysvětlující text. Co by měl sdělit? To je třeba moudře zvážit. Trapnou historií nápisu, i to, že jeho text je drahý oběma stranám, ale že za daných okolností jeho hebrejská podoba zraňuje židovskou zbožnost. Také slovo lítosti. Nápis na kříži je totiž prusečnickým dvou spiritalit, po staletí podivné a nešťastné se míjejících, prusečnickým, který není setkáním, ale útokem využívajícím mocenské převahy té síly, která přiměla k služebnosti jednu z nich. – Že tím bude porušena estetická vyváženost sousosí? Historie nápisu sama o sobě je křiklavým narušením zvěsti, kterou chce sovkultura tlumočit, proč by to nemělo být znáto?

Kdo by to měl zařídít? Městský soud? Ten se jistě nepokládá za dědice tehdejšího Apelačního soudu, stručky křivdy. Pražské arcibiskupství? Jeho vztah k věci byl i tehdy velmi nepřímý, spíše nulový, zatímco dnes je církev popelkou, která si není jista ani svou Katedrálou. Snad tedy – Pražané. Tato kontinuita je nejméně sporná. Tedy Magistrát. Zařídít znamená i zaplatit. Magistrát může vyhlásit sbírku, rádi přispějeme.

Petr Přihoda

DESET LET SVOBODY

Manfred Spieker vyučuje na univerzitě ve vestfálském Osnabrücku křesťanské sociální vědy. Na sympoziu o transformaci polské katolické církve, pořádaném letos v květnu krakovskými jezuity, proslavil přednáškou „Převrat a proměna působí značnou námahu i církvi“ (Auch der Kirche bereiten Wende und Wandel beträchtliche Mühe). I když se zaměřuje na polské realie, ličí situaci, která není zcela nepodobná té naší. Uvádíme podstatné zestručněné výťah přednášky.

Polsko je pravlastí transformačního procesu. Jeho počátkem byl vznik nezávislého odboru v roce 1980. Ten by nebyl možný, nebyl papežovy návštěvy Polska rok předtím. Tehdy započal vývoj, který vyvrcholil pádem železné opony i berlinské zdi a zhroutilím komunismu v Evropě. Snad nikdy předtím nebyl tak často citován Žalm 126: „Když Hospodin přiváděl sionské zajalce, byli jsme jako ve snách...“ – Zanedlouho však vystihla panující náladu spíše kniha Exodus o putování Izraelitů pouští, kdy byly egyptské hrnce masa atraktivnější než svoboda i mana.

Komunistická strana ztratila svůj monopol. V debatách u kulajských stolu zaujali významné místo představitelé církve. Konaly se první svobodné volby. V Sejmu zasedli zástupci 29 politických stran (asi třetina z nich změnila během dvou let stranickou příslušnost). Značné labilitě nového systému učinila přítrž až pětiprocentní klauzule a zejména zavádění samosprávy, tedy decentralizace. Ze všech postkomunistických zemí optuje pro demokracii nejvíc právě polské veřejné mínění. Bod, z něhož není návratu (point of no return), byl proto v Polsku překročen nejdřív.

Nesnáze ekonomické transformace

Ekonomická transformace byla bezprecedentním činem. Žádné dosavadní historické zkušenosti ani ekonomické teorie nedokázaly stanovit optimální pořadí jednotlivých kroků, tím méně rozhodnout, zda je vhodnější „léčba šokem“, anebo gradualismus (postupná reforma). Zdá se však, že šokový Balcerowiczův model patří k nejosvědčenějším. Polským handdicapem zůstává fakt, že v zemědělství je zaměstnáno 22 % průběžně obyvatelstva (v ČR je to 6 %).

V Polsku (i jinde) provádějí transformaci krizové jevy, jejichž rozsah značně předčil původní předpoklady. Očekávání veřejnosti ironizoval Adam Michnik: „Vydělával jako v USA, hýl zajištěn jako ve Švédsku a pracovat tak, jako dosud.“ Nastal drastický pokles HDP, nezaměstnanost aj., což vedlo k návratu postkomunistů do vlády (ti vysvětlovali těžkosti nikoli socialistickou minulostí, ale údajnými chybami vlády předchozí). Nicméně od roku 1992 vykazuje polská ekonomika plynulý růst. Protože postkomunisté transformační proces brzdili, museli se v roce 1996 odporoučet. Nízké státní příjmy však stále omezují potřebné výdaje v oblasti zdravotnictví, školství, justice a policie, což otevírá dveře korupci.

Obnova občanské společnosti je těžší

Transformace společnosti je mnohem obtížnější než ta ekonomická. Závisí totiž na vztýčených postojích, očekáváních a způsobech chování. Ty mají pro obnovu občanské společnosti klíčový význam. V tomto ohledu na tom bylo Polsko lépe než jiné země, protože ani za dob komunistického panství své občanské tradice neztratilo zcela, zejména díky katolické církvi (existovaly Kluby katolické inteligence, Katolická univerzita v Lublinu, tradice celonárodních poutí, vycházel *Tygodnik Powszechny* apod.).

Zavedení tržní ekonomiky však znamená nové rozvrstvení společnosti. Jedni získávají, druhí ztrácejí. Získává nová ekonomická elita (v Polsku ji tvoří ze 40 % stará nomenklatura). Ztrácejí duchodci a rolníci. Ztráta sociálních jistot zpochybňuje životní perspektivy, kriminalita vzrůstá, těžce frustrujícím novým jevem je nezaměstnanost. Toto pokládá většina občanů za největší problémy. Rápidně klesá porodnost. Mění se základní životní pocit, přibývá úzkost. Přetrvává spolehlání na stát a rovnostářství (ve východním Německu jsou pocity nespokojenosti ještě výraznější). Chybí porozumění pro nezbytnost nevládních organizací.

Také církev se má transformovat

Význam polské církve na zhroutilím komunismu ve východní Evropě uznávají mnozí (Michnik, Kolakowski, Havel, Sacharov, Gorbáčov aj.). Jakou roli však hraje po převratu? Našla si své místo v nové demokracii, anebo se musí transformovat i ona? A pokud ano, jak?

Její konstanty zůstávají neměnné: evangelium, liturgie, svátosti, hierarchická struktura. Jejím středem je nadále Kristus. Co však musí hledat, je její místo v demokratickém státě a v pluralitní společnosti. Církev kléru se musí zmínit v církvi Božího lidu s aktivním laickým živlem. Potřebuje své *aggiornamento*. A to si žádá nejen finanční zdroje, ale i vnímavost, fantazii, moudrost a volný čas. Zdůraznění klerikálního a episkopálního prvku bylo v minulosti nutné v zájmu přežití. Klerikální

mentalitu minulosti je však třeba překonat. To ostatně kladl papež na srdce polským biskupům při návštěvě *ad limina* v roce 1993. Do transformačního procesu nesmí církev vstupovat rozštěpená, jednotu biskupů je nezbytná (např. na Slovensku s tím byly velké problémy).

Protože je církev nadstranická, nemá zasahovat do stranických konfliktů. Její neobratné zásahy do polských prezidentských voleb v roce 1995 přispěly k Wałęsově nezdaru. – Popřevratové problémy mají i laici. Jen s obtížemi si uvědomují, že je víra zavazuje k spoluutváření společenského a ekonomického života země a jejich zahraničních vztahů. Nesnadno překonávají protiklad z komunistických dob: pracovní každodennost a politickou angažovanost na jedné straně a víru a život církve na straně druhé.

Téměř pětiletý zápas o konkordát (1993–1998)

ukázal nesnáze v nalézání vztahu mezi státem a církví. Na těch se podílejí i postkomunistické síly s jejich radikálně laicistickými představami (snaha zatlačit církev do privátního prostoru), jakobinským pojetím demokracie, tj. neuznáváním základních hodnot, o nichž se neshlazuje (např. právo na život u nenarozených).

Nejdůležitější úkoly

Zdá se, že po roce 1998 nastává v polské společnosti fáze konsolidace, která skýtá šance i polské církvi a její transformaci. Zde jsou některé úkoly, před nimiž církev stojí: aktivizace laika a jejich účast na životě církve, evangelizační funkce laických organizací, nově koncipovaný vztah církve k médiím, dialog se společenskými elitami a v neposlední řadě reforma církevního školství včetně vzdělávání kněží.

Aktivizace laika je v Polsku zatím nerozvinutá. Překážkou zřizování farních, děkanátů a diecézních rad jsou klerikální návyky minulosti i pasivně konzumní postoje laika. Věci neprospívá ani napětí mezi katolickými intelektuálními centry země, Varšavou, Krakovem a Lublinem, které působí na pozorovatele ze Západu groteskně. Viděn z Krakova leží Lublin téměř v zaostalém Rusku, z Lublinu vypadá Krakov jako hnízdo liberalismu a západáckých herezí, kdežto Varšavu vnímají obě města jako ztuhlý nádor, kde panuje byrokracie a kšeft; Varšava je na oplátku pokládá za provinciit.

Reforma vzdělávání v církvi (zejména vzdělávání kněží) bude zřejmě obtížným úkolem. Spolupráce v této oblasti není ani tak manažerským problémem, jako věcí ochoty k dialogu.

Brzdou iniciativy je každodenní stres, působený transformačním procesem. Cesta z útla ku ke svobodě nebude snadná a bude klást obtížné nároky na celou jednu generaci.

Úplný text přednášky in: *Die Tagespost*, 12. 6. 1999. Mezititulky jsou redakční. od

Misionářem v Japonsku

Je tomu skoro pětadvacet let. Můj studijní pobyt na univerzitě v japonském Maebashi trval osm měsíců, ale zanechal ve mně stopu trvajících dodnes. Maebashi, vzdálené od Tokia asi 120 kilometrů, je hlavním městem provincie Gunma. V církvi má poněkud zvláštní postavení. Je sídlem biskupa, nyní už japonského původu, a malé komunity amerických františkánů, kteří mimo jiné uči Japonce zadarmo basketbal a golf. Na hřišti měli stále plno mládeže i prominentů města. Pohyboval jsem se mezi doktorandy a vědeckými pracovníky. V laboratorních ústavu se pracovalo do deseti večer, někdy i přes noc. Proto má Japonsko v mikrobiologii a v antibiotikách špičkové výsledky.

Co mě zarazilo nejdřív, byl absolutní myšlenkový chaos v náboženských záležitostech. Pravda, prakticky všichni kolem byli přirozeně zbožní. Uctívali „Něco“, problémem byl i obsah jejich modliteb, vysílaných „do prázdna“, představovaného „přírodou“, „všehomírem“. Na druhé straně měli obrovský zájem o křesťanství. Vždyť jejich vědecká elita vyrůstala v úzkém kontaktu se zeměmi křesťanské kultury. Věděli, že základem euroamerické civilizace, již se na vědeckém poli snažili přiblížit, je židovsko-křesťanská víra, „křesťanská ideologie“, jak říkali.

Byl jsem ve velmi těžkém postavení, protože mým japonským kolegům zcela chyběl pohled na svět, na život člověka a jeho smysl, jaký je nám, Evropanům, stále ještě běžný. Bůh Otce (nemluvě o Trojici), Ježíš Kristus a zejména církev – toto jim vysvětlit, ba i jen přiblížit, bylo nesmírně obtížné.

Ale nedalo se nic dělat, oni „nedali pokoj“. Neustále, zejména ve večerních hodinách, začínali hovor o hlubinných problémech člověka a Boha. Sám jsem vždycky začínal tím, čím začíná i katechismus, totiž otázkou *životního smyslu*, tak jako u svých dětí a poslůze vnoučat. Proč je člověk na světě? Amos Kolman tomu říkal „prokleté otázky“, klade si je ale každý, i když správný marxista by se prý takto ptát neměl, prostě žije a basta. To ale neuspokojí každého. Problém utopení, problém zla (mysterium iniquitatis), problém smrti... Tyto otázky napadají aspoň někdy každého, zejména je-li angažovaný ve výzkumu, v exaktních vědách, kde platí výsledky experimentů, reprodukovatelná fakta (a nikoli příspěvky do časopisu *Journal of Irreproducible Results*).

Mé výklady přijímali japonští kolegové dychtivě. Držel jsem se zásady *repetitio est mater studiorum*. Patřím mezi udechovance profesora Kolakoviče, absolvoval jsem řadu tajných kursů filozofie, např. u J. B. Barty, který nám poskytl podrobný výklad Maréchalovy noetiky a metafyziky, aj. – Noetický důkaz existence Boží, vycházející z analýzy nekonečnosti, neohraničenosti lidského poznání, lidského ducha, jednou z jehož funkcí je právě poznání, a neohraničenost tohoto poznání je jeho nutným, nepochybnitelným atributem (nepoznávají bychom, kdyby naše poznání nebylo neohraničené) – to bylo pro vědecké pracovníky, profesionálně se zabývající problematikou pravdy, jistoty, důkazu apod., velmi působivé.

Ukázal se rozpor mezi jejich vědeckou profesí, ambicí, angažovaností v experimentální vědě (ve prospěch člověka, šlo přece o anihilaci) a *naivitou* jejich „ideologie“, chápání *základních problémů lidského života*, smrti, posmrtné existence (*Non omnis moriar!*). A právě to je nabádalo, aby *přehodnotili* svůj postoj k „prokletým otázkám“. I já jsem pojednou lépe chápal, jak nás křesťanství *osvobodilo od strachu* před nicotou, zánikem, nonexistencí (která je ale pro každého osobně nepředstavitelná), původně od strachu před přírodou, božstvy, osudem. To, že modlitba může *změnit* běh našeho života, bylo ohromným argumentem, podepřeným osobní zkušeností každého v tomto směru.

A tak jsme hodovali na poznatku, že *anima naturaliter christiana*. U Japonců se tato *anima* snoubila s všeobecnou ušlechtilostí jejich osobního života, která je bohužel nám křesťanům z Evropy pomalu již neznámá. Jsou laskaví, přívětiví, a to nejen k nám hostům, ale i mezi sebou. Vcelku vedou spořádaný rodinný život. Právě v jeho rozvratu totiž začíná „přirozený“ a nakonec i teoretický ateismus a antiteismus. V odborné spolupráci jsou nezištní, neznají podrazy, jsou velmi pracovití a ambiciózní, zejména ve snaze vyrovnat se „tím ze Západu“ a dokonce je překonat. Jejich skromnost v běžném životě je známa.

Vzpomínám na určitý způsob jejich sverázného reagování, který mě zpočátku mátl. Když jsem se pokoušel vysvětlit jim některé ontologické pojmy, stávalo se, že se pojednou rozesmáli. Nedal jsem najevo, že mě to zarazilo, ale v duchu jsem přemítal, co jim na tom připadalo tak směšné. Časem jsem zjistil, že jsem byl na nepravé stopě. Ten jejich jiskřivý smích byl projevem radosti z porozumění! Smích jakožto výraz pro „heureka“ – uměli jsme to v Evropě někdy?

Zdá se to paradoxní, ale podle mé zkušenosti mají vědeckí pracovníci k náboženství všeobecně blíž, konkrétně k víře ve „Vysší Inteligenci“. Chápu, že je pravděpodobné, ba hraničící s jistotou, že „toto všechno“ nemohlo vzniknout a udržovat se „náhodou“, např. v biologii „slepou selekci toho lépe přizpůsobeného“. Vždyť ta má tolik úskalí a ohrožení, že by vše živé, jakkoli spontánně vzniklé a mutacemi se „vyvíjející“, spíše zaniklo, rozpadlo se.

V Maebashi na mě hluboce působily křty dospělých (ve vzpomínutém františkánském kostele). I ta spousta dětí, které přitahovali otcové františkáni, hovořící už dohře japonsky. Proti univerzitě bylo gymnázium; studáci v uniformě na sebe vždy při odchodu počkali, dva-trři se chytli za ruce a spontánní hlubokou úklonou vyjádřili úctu k vzdělávací instituci. Čosí nepředstavitelného ve srovnání s tím, co se odehrává před budovami našich škol.

Nikoho jsem tam nepřivedl ke křesťanství, alespoň v době mého pobytu se nikdo z mých kolegů nenechal pokřtít. Myslím ale, že něco z toho, o čem jsme hovořili, přijali.

Vladimír Kréměry
Autor, doktor věd, je vědeckým pracovníkem Ústavu preventivní a klinické medicíny v Brněnské. Titul je redakční.

KULTURA, UMĚNÍ, RECENZE

Geneze politického profilu významných historických osobností je spojována se zkušenostmi, které získaly v raném dětství, z něhož vyrůstaly kořeny jejich charakteru, a se zkušenostmi mládí, v nichž se tyto kořeny upevňovaly. U Hitlera lze v tomto smyslu poukázat na konflikt vztah k otci a nežný vztah k matce a na zkušenosti mládí, které formovaly jeho politické smýšlení a které získával především v Linci a ve Vídni. Následný pobyt v Mnichově pak jeho politicko-psychologický profil již jen zvyrazňoval. První nacionalistické indoktrinace se mu dostává v Linci, město jeho nedokončených gymnaziálních studií. Potom přichází sedmnáctiletý Hitler v květnu 1906 poprvé do Vídně a na podzim 1907 se zde usazuje, aby se opět neúspěšně pokusil o studium na vídeňské Akademii výtvarných umění.

Po obou nezdárných pokusech zde zůstává všelijak se protloukaje (živí se mj. malbou pohlednic) až do jara 1913, kdy odchází do Mnichova. Ve Vídni je duchovně živ především z hutných dávek pangermánské a antisemitské ideologie, je přímo přitahován osobami a místy, kde se tyto přibouřilé duchovní pokrmky klohnily. O významu svého vídeňského pobytu Hitler sám prohlásil, že Vídeň byla pro něj „nejtěžší, byt' nejdůležitější školou života“, v níž získal „základy politického světónázoru ve velkém a způsob politického nazírání v malém“, tedy, jak dále řekl, názory, které si dále potřeboval „ucelit jen v jednotlivostech“, které však nikdy neopustil.

Tchdejší Vídeň, v níž se Hitlero-

Hitlerova škola ŽIVOTA

va osobnost utvářela do podoby apokalyptické bestie, tj. Vídeň na začátku dvacátého století byla místem četných společenských a kulturních protikladů, byla městem lesku i bídy, skutečných duchovních vzepětí, ale i duchovního kýčování. Hitler obdivoval její architekturu, navštěvoval divadla, koncerty, knihovny a čítárny, ale i pochybná teatrální představení árijské pseudomystiky a rasistických ideologických orgií. Nenáviděl Vídeň slovanskou a židovskou, politickou ochablost skomírajícího mocnářství, mnohonárodnostní centrum upadající monarchie. Honba za obživou, nezdědka i hlad a živoření v útulcích zvyrazňovaly jeho ideový profil. „Politické zkušenosti, které ho poznamenaly, jsou vídeňského původu“, píše Hamannová (str. 451). Vídeňská semena „Všeněmecka“ a „židovského nebezpečí“, rozseřaná ideology nacionalismu a rasismu G. Schönererem, K. Luegerem, G. von Listem, Lanzem von Liebenfelsem a dalšími, padla na úrodnou půdu Hitlerovy zmatené mysli, pohnoující vlivem jeho lineckého učitele dějepisu.

Kniha vídeňské historičky je plastickým obrazem Vídně z počátku tohoto století, zejména jejího politicko-ideologického kvasu. Pečlivě prostudované a srovnané prameny jí umožnily korekci určitých legend o Hitlerově vídeňském mládí a učinily z této knihy cenný dokument jeho politického vývoje.

Milan Nakonečný

B. HAMANNOVÁ: *Hitlerova Vídeň (Diktátorova učednická léta)*, Prostor, Praha 1999

Kníha,

KTEROU BYSTE NEMĚLI PŘEHLEDNOUT

Vybírá Jaroslav Med

Vzáplavě nejrůznějších memoárové literatury by rozhodně neměly ujít naši pozornosti vzpomínky Leopolda Vrlý Kofeny (nakladatelství Tilia, Šenov u Opavy 1999), protože právě osobnost Leopolda Vrlý (1909–1991) může být pro nás velmi inspirativním příkladem.

Tento středoškolský profesor, působící většinu svého života na Ostravsku, je totiž bezmála prototypem křesťanského intelektuála, který bez nároku na jakékoli vnější uznání a ocenění působí v nejrůznějších kulturních a literárních aktivitách a naprosto přesvědčivě dokazuje životnost křesťanského pohledu na umění a literaturu. Syn vesnického kováře, který už od dětství rád četl, se nechal zapsat na filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a jako svůj studijní obor si zvolil češtinu a francouzštinu; mezi jeho učitele patřili např. B. Havránek, F. Trávníček a zejména A. Novák, jehož přednášky ho neobyčejně zaujaly.

Jeho studentská činnost, především ve spolku katolických akademiků Moravan, byla neobyčejně rozsáhlá; právě v tomto brněnském období se seznámil s celou řadou mladých příslušníků katolické inteligence, kteří se na přelomu dvacátých a třicátých let zasloužili o rehabilitaci a znovuoživení katolictví v českém kulturně uměleckém prostředí. „Byli jsme odchovaní sociálními idejemi posledních papežů, praktickou činností dominikánů a duchovní náročností Josefa Floriana a Jaroslava Durycha“ – charakterizuje Vrla tuto nastupující generaci a my si znovu musíme uvědomit, jakou obrovskou roli zde sehrála Florianova nakladatelská činnost a bojovná angažovanost J. Durycha.

Leopold Vrla vzpomíná na své první publikační začátky v Akordu, na své setkání s J. Florianem, se kterým řadu let posléze spolupracoval, i na řadu dalších přátel, s nimiž ho spojovala stejná křesťanská názorová východiska (V. Renč, F. Lazecký, L. Jehlička, Z. Řezníček, R. Voříšek, R. Černý, M. Dvořák, později pak s literárními vědci D. Šajtarem, básníkem B. Pavlokem, překladatelem Z. Šmídem a dalšími).

Už jako středoškolský kantor se seznámil s Dominikem Peckou, s nímž redigoval od roku 1938 Jitro, časopis katolických středoškolských studentů, až do jeho zániku v roce 1942. Domnívám se, že ještě podstatnější roli ve Vrlově životě sehrálo setkání s brněnským bibliofilem J. V. Pojerem, který založil a vydával vynikající bibliofilskou edici Atlantis, pro niž Vrla přeložil z francouzštiny několik objemných pozoruhodných titulů (H. Pourrat, C. Mayranová, J. Lebrau). Kromě těchto knih Vrla překládal i filozofickou esejistiku (J. Maritain, L. Etang) a francouzskou poezii (P. Claudel, M. Jacob, A. Rimbaud), jejíž překlady už povětšinou zůstaly – díky komunistické kulturní politice – jen v rukopise. I tak lze považovat Vrlu překladačský prínos do česko-francouzského literárního dialogu za nezanedbatelný.

Vrlůvy Kofeny nejsou jen o literatuře, je to celistvý obraz jednoho plně dovršeného a křesťanský prožitého lidského osudu, v němž se kultura spojila s vírou v jednotu, která dává lidskému životu smysl a řád a vyvádí jej z chaosu času. Myslím, že právě v tom nám může být osobnost Leopolda Vrlý inspirativním příkladem.

MALÝ PRŮVODCE PO KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

Poslední večere Páně a její předobrazy

Jako předobraz eucharistie ustanovené Kristem bylo od raně křesťanských dob (Origenes, Comment. in Mt. 10, 25, PG 13, 901–904; Ambrož, De virginibus 3, 1, PL 16, s. 231n.; Prudentius, Apotheosis 706, PL 59, st. 978–981) vnímáno Kristovo zázračné nasycení čtyř tisíc lidí (Mt 15, 32–39; Mk 6, 34–44; Lk 9, 10–17; J 6, 1–14). Kristu bylo líto zástupu, který ho doprovázel po tři dny – ze zásoby jídla totiž zbývalo pouze sedm chlebů a několik ryb – a proto: „vzal těch sedm chlebů i ryby, vzdal díky, lámal a dával učedníkům a učedníci zástupům. I jedli všichni a nasýtili se; a zbylých nalámaných chlebů sebrali ještě sedm plných košů.“ Na místě, kde se celá událost odehrála, byl v 5. století postaven kostel, v němž se dochovala mozaika (konec 5. stol.) s motivy košů a ryb. Rozmnožení chlebů bylo vykládáno (Constitutiones Apost. V 7, 28) jako vítězství Krista nad smrtí a záruka zmrtvýchvstání. Paulinus z Noly (Ep. 13, 11, CSEL 29, 92n) naznačil symbolický vztah proměnění chleba a výroční vzpomínkové hostiny na paměť zemřelých. Jakožto projev Boží moci se Proměnění chleba pokládalo za epifanii.

Na nástěnných malbách v katakombách bývá obvykle zobrazován přenosný oltář a na něm ryby a chleby, případně sedm košů s chleby. Chleby jsou například na nástěnné malbě v Kalixtových katakombách označeny křížem („panes decussati“), aby se tak naznačil jejich svátostný charakter. Kristus rozmnožující chleby a ryby drží na některých raně křesťanských vyobrazeních v ruce hůlku (např. tzv. Sloupový sarkofág Agape a Crescentiana, 3.–4. stol., Lateránské muzeum v Římě). Na Trojičním sarkofágu (Pio Cristiano, Vatikán) a na nástěnné malbě v Cripta delle pecorelle v Kalixtových katakombách tvoří námět Rozmnožení chleba typologický pár s Klaněním tří králů. Na mozaice v ravennské bazilice S. Apollinare Nuovo (kol. 520) má scéna s Kristem žehnajícím chleby a ryby, které přináší apoštolové, výrazně reprezentativní charakter. Přinášející ryby a chleby apoštolská kníždza, jde o možný poukaz na „traditio legis“. Ještě v téže době (Maximianův trun v Ravenně, pol. 6. stol.) je pak scéna žehnání obohacena o scénu, jak apoštolové rozdělují lidem rozmnožené chleby. Tento typ se pak na Západě objevuje až do pozdního středověku, kde bývá součástí typologické výzdoby rukopisů typu Bible moralisée, Biblia pauperum či Concordantia caritatis. V 16. století tvořil námět s Rozmnožením chleba společně se zázrakem Proměnění vody ve víno v Káni Galilejské součást

výzdoby prostor charitativních bratrstev (symbol milosrdenství, např. Tintoretův obraz v horním sále Scuola di S. Rocco v Benátkách, 1576–1581) či klášterních refektářů (např. freska od P. Trogera v refektáři kláštera Hradisko u Olomouce, 1731).

Také Kristův zázrak na svatbě v Káni Galilejské byl podobně jako výše uvedený příběh chápán nejprve jako naplnění Starého zákona skrze Boží moc Kristovu, od 2. poloviny 4. století jako symbol eucharistie. Podle Janova evangelia (2,1–11) se Ježíš společně se svojí matkou Marií účastnil svatby v Káni Galilejské a když došlo víno, Marie to oznámila Ježíšovi, a ten poručil naplnit podle slov evangelia šest nádob vodou, kterou Ježíš proměnil ve víno. Eucharistický význam zázraku akcentují např. sv. Cyprián a sv. Ambrož (společně s rozmnožením chleba). Některými církevními autory pak bylo proměnění vody ve víno vztahováno ke křtu (např. Maximus Turínský). V návaznosti na sv. Augustina (Tract. in Ev. Jo. VIII–IX) vykládali středověcí exegeté tento zázrak jako mystickou svatbu Krista s církví a šest džbánů s proměněným vínem interpretovali jako symbol šesti období Starého zákona (např. Beda Venerabilis, Alkuin a Bible moralisée). Liturgicky bylo proměnění vody ve víno považováno za epifanii, jak je to patrné již od 2. poloviny 4. století (viz ambrosiánský hymnus Illuminans Altissimi).

Na raně křesťanských vyobrazeních se Kristus při proměňování vody ve víno dotýká nádoby s vodou pomocí hůlky (např. tzv. Sloupový sarkofág z Arles, kol. 350–360) a služebník nalévá vodu do džbánu. Marie se poprvé objevuje na scéně Proměnění vody ve víno v letech 450–460 (tzv. Andrews-Diptych, Viktoria a Albert Museum). Námět Svatby v Káni Galilejské na reliéfu tympanonu románského kostela v Charlieu doprovází starozákonní typologické předobrazy eucharistie. V pozdním středověku je scéna svatební hostiny velmi epicky rozvinuta a Kristus s Marií sedí u svatebního stolu vedle ženichů a nevěsty. Svatba v Káni Galilejské se tak stává symbolickým obrazem mystické svatby Krista s církví. Ve středověké legendistice a u některých církevních autorů (např. Ruprecht von Deutz) byl ženich identifikován se sv. Janem Evangelistou a sv. Marie Magdaléna s nevěstou. Oba jsou zobrazeni na obraze Svatby v Káni Galilejské od H. Bosche společně s Kristem žehnajícím kalich s vínem (symbol eucharistie).

Na raně křesťanských vyobrazeních se Kristus při proměňování vody ve víno dotýká nádoby s vodou pomocí hůlky (např. tzv. Sloupový sarkofág z Arles, kol. 350–360) a služebník nalévá vodu do džbánu. Marie se poprvé objevuje na scéně Proměnění vody ve víno v letech 450–460 (tzv. Andrews-Diptych, Viktoria a Albert Museum). Námět Svatby v Káni Galilejské na reliéfu tympanonu románského kostela v Charlieu doprovází starozákonní typologické předobrazy eucharistie. V pozdním středověku je scéna svatební hostiny velmi epicky rozvinuta a Kristus s Marií sedí u svatebního stolu vedle ženichů a nevěsty. Svatba v Káni Galilejské se tak stává symbolickým obrazem mystické svatby Krista s církví. Ve středověké legendistice a u některých církevních autorů (např. Ruprecht von Deutz) byl ženich identifikován se sv. Janem Evangelistou a sv. Marie Magdaléna s nevěstou. Oba jsou zobrazeni na obraze Svatby v Káni Galilejské od H. Bosche společně s Kristem žehnajícím kalich s vínem (symbol eucharistie).

Jan Royt

Zaniklý moravský svět na pohlednicích

S pomalu končícím stoletím roste obliba různých retrospekcí, ohlžení do minulosti a přemítání nad snímky „světa věřejška“. Kyjovské Grafické studio atd. přispělo k tomuto zpětnému pohledu ve svém regionu vydáním sady barevných pohlednic s reprodukcemi obrazů starých zákoutí a periferií města, nazvané *Kyjov čtyřicátých let*. Jejich autorkou je Gertruda Gruherová-Goeppertová, malířka a básnička křesťanské inspirace, která v Kyjově prožila část života (studium na gymnáziu a jako totálně nasazená v místní sklárně). V roce 1949 emigrovala a dnes žije v Německu. Letos jí kyjovští u příležitosti malířských pětasedmdesátin udělili čestné občanství, uspořádali výstavu, vydali malou bibliofilii a také tuto sadu pohlednic.

Poměrně slušně reprodukováné akvarely, v jejichž syté barevnosti převládá vínově červená, různé škály hnědů a světlý okr. jsou ve většině datovány rokem 1945. Malířka se tenkrát ráda točila po obvodu maloměsta a objevovala svět periferie, humna, která si žila sama pro sebe a tvořila přechod mezi civilizací a kraji-

nou. Na pohlednicích se tak objevuje romská čtvrť Šišťot, nádraží a místa, kde se říká Na mlatech. Robustní stodoly s velkými dřevěnými vraty, hliněné cesty a pláňkové ploty, úzké průchody a kupky hnoje, dřevěné sloupy, opuštěné vozy a nářadí, máchající haluze stromů, asfaltované střechy, cihlové dílny a domky nalepené na sobě jsou atributy tohoto kraje. Jak to bylo vlastní členům Skupiny 42, tak také tehdy jednadvacitiletá malířka objevovala na periferii poezii všednosti a vše zapomenuté a přehlížené k ní mluvilo novou řečí. Svoji roli tu sehrála i dusná doba vzniku, tušená v pozadí akvarelových zákoutí. Jsou bez lidí a plná osamělých stromů a ostrých rohů zdí. Prověšené a vodnaté nebe nad krajinou místo plavné útěchy v sobě nese zlověstné ticho. – Sada pohlednic je doplněna krátkým životopisem malířky, linorytovým autopořetrem a přehledem jejích výstav. MID

G. GRUBEROVÁ-GOEPPERTOVÁ: *Kyjov čtyřicátých let, sada sedmi pohlednic, Grafické studio atd. Kyjov, cena ani náklad neuvedeny.*

G.G.G., akvarel, Kyjov, Šišťot, 1945

Repro an'liv

Církve PRONÁSLEDOVANÉ A KOLABORUJÍCÍ

Nejnovejší kniha polského historika a novináře Andrzeje Grajewského *Kompleks Judasza* (Jidášův komplex) budí v Polsku oprávněnou pozornost. Zabývá se totiž nejen potlačováním církví za komunismu, ale hlavně jejich kolaborací s režimem, a to je v našich postkomunistických zemích choulstivě téma. Už podtitul *Zranění církví (Křesťané ve střední a východní Evropě mezi odporem a kolaborací)* však naznačuje, že Grajewski nehledá senzací odhalení, ale naopak se z dostupných dokumentů snaží zachytit co možná nejvíce faktů.

Kniha má šest kapitol. V první, která se jmenuje *Sovětský model*, popisuje autor vzor, podle něhož komunistické orgány proti církvím postupovaly. Byl to model vyzkoušený a účinný, který autor dopodrobna popsal v jedné ze svých předchozích knih *Rusko a křesť* (Česká křesťan-

ská akademie, 1997). Každá z dalších kapitol líčí jednu ze středoevropských zemí: Československo, Maďarsko, NDR a Polsko; předposlední kapitola *Ve stínu Lubjanky* ozřejmuje některé aspekty vztahu státu a církví v SSSR.

Grajewského kniha by mohla mít docela dobře podtitul *Pětkrát stejně a pokaždé jinak* – do té míry jsou si podobné postupy státních a především bezpečnostních orgánů jednotlivých komunistických zemí proti církvím, jejich hierarchiím, kněžstvu a věřícím i proti křesťanství a náboženské víře vůbec. Nejsou však totožné: každá země má jinou tradici a církev, ani věřící nereagovali na represe všude v „pokrokovém táboře“ stejně. Základní strategie ale byla shodná: zničit hierarchii, zstrašit věřící a najít v církvi proud, který bude ochoten spolupracovat s režimem. Také konečný cíl byl všude stejný: úplné vykoření náboženství a nahradit je ve vědomí lidí poslušností státu, který svým občany přece připravoval ty nejzářnější zítřky.

Aby mohl autor své líčení zasadit do konkrétních souvislostí, musí pochopitelně alespoň rámcově popsat závoj a zvraty situace v každé zemi, kterou se zabývá, neboť zesílení či oslabení represí vůči církvím úzce souviselo s momentální politickou situací. A tak je *Kompleks Judasza* i hutným průvodcem nejnovějšími dějiny středoevropských zemí.

Účelem knihy není kompromitovat představitele církví, kteří s režimem kolaborovali – je totiž zřejmé, koho pokládá za hlavního viníka a rozhodujícího činitele následné ateizace. Prostý popis událostí však čtenáře přesvědčuje, že by ruka Velkého Bratra z Kremlu, byt' prodlou-

žená o komunistické orgány v jednotlivých zemích, neměla takový dopad, kdyby se nenašlo množství malých bratříčků, kteří jejím úderům uvolňovali prostor a vedli ji do nejcitlivějších míst. A tak se na pozadí útoku vedle velkých postav kardinálů Wyszyńskiego či Mindszentyho rýsuje osobnost tragické a žalostné, jako byl kardinál Lékař či – abychom nechodili daleko – Josef Plojhar anebo Josef Vrana (o kterém Ivan Jirous v Magorových labutích písních napsal: V bělostné říze / biskup Vrana / věř tak jak mu věří strana / než trochu je mi s podivem / že při mši svaté místo křížem / nežehná srpem a kladivem). Grajewski se snaží snést ke každému postoji církevních hodnostářů co nejvíce informací, aby zůstalo na čtenáři, k jakému závěru se přikloní. Fakta jsou ovšem neúprosná – a nemuselo jít vždycky o představitele „prosocialistických“ církevních organizací, ať už se jmenovaly PAX, „míroví kněží“ nebo Pacem in terris. Politická policie znala mnoho způsobů, jak proniknout do církevního prostředí a získat v něm spolupracovníky. Grajewského kniha jich ukazuje celou škálu: motivy i přístup těchto agentů ke spolupráci s represivními silami zase budí celou škálu pocitů ve čtenáři: od soucitu a pochopení až po pohrdání. O nějakém černobílém vidění nemůže být ani řeč.

Odhalování historie kolaborace církví je dovedeno až do současnosti, a tak se dozvíme i mnohé o lustracích snahách a krocích v jednotlivých zemích, o reakcích kléru a veřejnosti i o pokusech církví vyrovnat se s neblahou minulostí.

Často se ozývá otázka a námitka, má-li vů-

bec smysl se touto minulostí zabývat, zda by nebylo důstojnější a lepší ji oddělit onou pověstnou tlustou čarou, zapomenout na ni a začít s čistým stolem. Na tyto námitky i na obavy, že církvím, v minulosti tolik difamovaným a pronásledovaným, ještě víc uškodí odhalení kolaborace částí jejich představitelů s komunistickým režimem, odpovídá v předmluvě lublinský arcibiskup Józef Zyciński. Jeho hlavní argument je prostý: „Společensví první církve se muselo v duchu víry smířit s faktem, že jeden z Dvanácti (tzn. 8,5 % apoštolů) nedostal vyšší úkol, ale stal se zrádcem. Pohled víry ukládal vidět zde hluboké drama, a nikoli senzací vyvolávající pomluvy. A taky my bychom měli v témže duchu přijímat informace o tom, že kolem 10 % duchovních nedokázalo – z velice rozličných důvodů – dostát velikým závazkům a přistoupilo na různé formy spolupráce, které podle záměru úřadu měly vést k rozbití církve...“

Lze jen doufat, že se najde vydavatel, který se ujme zveřejnění českého překladu knihy A. Grajewského, neboť problémy, jimiž se zabývá, jsou nadmíru aktuální i pro nás. V Polsku ji vydali dominikáni a bylo by jistě vhodné, kdyby se tohoto úkolu u nás rovněž zhostilo některé křesťanské vydavatelství. *Církve, jež je mystickým tělem Krista, se přece neskládá z andělů, nýbrž z lidí, a ti by měli poznat její minulost a zaujmout k ní stanovisko.* Petruška Sztová

Andrzej GRAJEWSKI: *Kompleks Judasza. Kościół zraniony. Chrześcijaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej między oporem a kolaboracją*. Wydawnictwo W drodze, Poznań 1999

O DÁBELSKÉM pokoušení

André Maurois v *Dějínách Anglie* o puritanismu píše: „Jeho Bůh není Bohem evangelia, který obětoval svůj život za všechny lidi. Je to Bůh hrozný a žárlivý, který spasí jenom vyvolené.“ Puritáni věřili, že „jsou nový lid boží, povolání k vyhlazení Amalechitu u dvora. Žili v jakémisi kolektivismu, pochmutném, ale často vznešeném. Zatravovali divadlo, dělali se hříchu, hlavně smilstva, strojili se proste, dobrovolně se oblékali do žutu, které již dávno vyšly z módy, a nosili krátké vlasy (...). Zkrátka byli smutní, počestní, nesnesitelní a silní.“ Tento puritanismus je historickým zážením náboženského hororu *Vyznání ospravedlněného hříšníka* sepsaného na počátku 19. století Jamesem Hoggem, současně s Walterem Scottem. Hoggovo vyprávění mi připadá archaické a velmi skotské, předmluva André Gida pak avantgardně francouzská.

Některé předmluvy jsou tak znamenitě napsané, že čtenář už ani následující román nemusí číst. Gide knihu chválí vynalézavě a s nadšením, jaké nedokážu tak docela sdílet. Kniha sestává ze dvou částí: z vyprávění vydavatele a ze soukromých pamětí hříšníka. To býval tehdy poměrně oblíbený spisovatelský trik – předstírat nález dokumentárního zápisu, který vydavatel pouze komentuje, ale za jehož obsah vlastně neručí a distancuje se od něj. V té první části je čtenář jakoby objektivně seznámen se strašlivými ději, jejichž průběh svědkové pozorovali a o nichž jsou zachovány dukazy; pak teprve přicházejí na řadu zápisky pachatele hrůzných činů – je to svého druhu zpověď, v níž se vyznává z úkladu a vraždy, osvětluje motivaci ošklivých skutků, jež má na svědomí, a podrobně vypráví o tajemném příteli, obdařeném nadpřirozenou mocí, v jehož vleku se tíhí do mravní zkázy. I méně bystrému čtenáři se podaří – na rozdíl od románových postav – skoro ihned rozpoznat, že tajemný přítel je ďábel-našepťavač, matoucí své okolí schopností brát na sebe vzezření různých osob a zdánlivě zbožnými fečmi přetvářet křesťanské zásady v jejich pravý opak. Autora předmluvy okouzluje zejména to, že je nesnadno rozpoznat, do jaké míry je existence ďábla reálnou součástí příběhu či zda je pouhým chorobným projevem pokřivené hříšnickovy duše. Gide sice ďábla považuje za výmysl, stejně jako samotného Boha, ale personifikace démona v Hoggově knize je

pro něj „jednou z nejgeniálnějších, která byla kdy vymyšlena, neboť síla, která ho uvádí do pohybu, je vždy psychologické povahy“, neboť „jedná se o zvnějšněný vývoj našich vlastních tužeb, našich pých, našich nejtajnějších myšlenek.“ Také se mu zamlouvá, že Hoggova kniha je jakousi temnou před-surrealistickou fantasmagorií.

Celá tato dvojím způsobem vyprávěná vražednická historie vyslovuje příkrý odsudek nad náboženským fanatismem či spíše sektářským šílenstvím vyznávajícím učení o predestinaci, že totiž existují lidé Bohem vyvolení jako nástroj k vyhlazení nepřátel božích z povrchu země a těmto hořím bojovníkům, že jsou předem a navěky odpuštěny všechny hříchy, jichž se kdy dopustí při vymýcování hříchu a hříšníku. Náš takto ospravedlněný hříšník je šťastím bez sebe, když ho pastor prohlásí za vyvoleného k věčné spase – „Plakal jsem radostí, že jsem byl takto ujštěn o svém osvobození od všech hříchů a od nemožnosti toho, že bych kdy odpadl od svého nového stavu“ – a rozechvěle naslouchá vznešeným slovům zaslíbení: „Pane, poručím ho do Tvých rukou tak, jako vojévůdce vkládá meč, s nímž má zabít své nepřátele, do ruky svého vladaře. Kéž se v Tvé ruce stane dvojseč-

nou zbraní a oštěpem vycházejícím z Tvých úst, aby ničil, drtil a vyvracel a kéž nepřátele Tvé církve před ním padají a jsou jako hnoj, který má zúrodnit zemi.“ Kdykoli mladík zapochybuje, že lež či vražda mu vskutku budou odpuštěny, jeho tajemný druh sofistikováním teologickým výkladem ho přesvědčí, že vše, co učiní ke svému prospěchu, je vykonáno zároveň k větší cti a slávě boží. Navede jej, aby zavraždil vlastního bratra a domohl se tak velkého dědictví, svede ho, aby zavraždil a ožebračoval i další nevinné oběti, nakonec však způsobí jeho trýznivý pád a dožene ho až k sebevraždě.

Hoogova kniha, která je v jistém smyslu protipólem zbrožné Bunyanovy *Cesty pouťníky*, může v dnešním čtenáři napomoci oživit představu života a duchovní atmosféry v tehdejší Skotsku, ale činí tak na můj vkus poněkud zdlohavě a toponě. Všechno je nám přece jen hodně vzdálené – jak myšlenkově, tak i klopotným, příliš ztuha vedeným vyjadřováním. V Hoggově knize mě však zaujalo – stejně jako Gida – pojetí postavy ďábla; připomnělo mi úvahy Romana Guardiniho v esejí *Odpurce*: „Musíme si jasně uvědomit, že vědomí existence duchovních bytostí, které povstaly proti Bohu a jsou nepřátelské i vůči lidem – mezi nimiž jedna zvlášť vyniká a ostatní převyšuje a nazývá se Satan – je neodlučitelnou i Ježíšovu obzoru; je nezbytnou složkou Ježíšova vědomí o jeho poslání. Bez toho vědomí není Ježíš myslitelný.“ Guardini také říká: „Satan jako skutečná bytost zaměřující svou vůli ke zlu mizí z vědomí lidí. Zůstává jen ono neurčité něco, vyjadřované slovem „démonično“, a člověk se pokouší rozřešit je nejrůznějšími způsoby. Psychologie vysvětluje, že tu jde o poruchy v pudovém životě. Srovnávací věda náboženská tvrdí, že „démonično“ je pozůstatek primitivní religiozity. Krásná literatura v něm vidí nezbytný, temný, kontrastní tón ve světě světla. Přejemněle devatenácté století si ze satana učinilo dráždilo pro své unavené nervy. Moderního člověka uvádí do rozpaků, kdyby měl o něm vážně hovořit. Dábel si však nemůže nic lepšího přát než tuto nevěru, která o něm prohlašuje, že neexistuje.“

James HOGG: *Vyznání ospravedlněného hříšníka*, Argo, Praha 1999

Ad:

Protože učím 35 let na střední škole, mohu pozorovat kritizované jevy zblízka. A nejen na populaci těch patnácti až osmáctiletých, ale i na jejich učitelích a učitelkách. Tím neříkám, že by byli znevráždění, naopak, pořád ještě patří k té lepší části společnosti. Ale v důsledku onoho rozpadu hodnot, diverzifikace morálních názorů a komunistického ideového násilí, spojeného s vynucováním určitých výchovných cílů a postupů – a jeho následné absence po Listopadu – ztratili výchovnou koncepci a zejména na střední škole, jak se mi zdá, se přestávají cítit pedagogy, tj. vychovateli. Projevuje se to rezignací na přestupky žáků vůči školnímu řádu a narůstajícímu záškoláctví.

Žáci jsou tak nepřiměřeně vedeni k tomu, že školní řád je tu proto, aby byl překračován, z čehož si zřejmě odvodí, že i zákony tohoto státu slouží téměř „účelu“, přičemž důkazy jim denně přináší naše média (zprávy o tunelování, bankovních loupežích, vraždách, skandálech v politických stranách, liknavé práci soudů atd.).

Školství...

Perspektivy 9/1999

Ve školních letech stráví žáci denně více času s učiteli než s rodiči. Proto i učitelé by měli vytvářet jejich mravní a právní vědomí. Stát má zajišťovat bezpečnost občanů, jak jen možno, tedy i prevencí, tudíž i výchovou. Obávám se však, že současná generace mladších učitelů k tomu nemá dostatečnou kvalifikaci.

Absoolvují-li studující medicíny výuku lékařské etiky, je nasnadě, že obdobně by měli být vzdělávání i budoucí učitelé. Nemám na mysli zrovna nějakou „učitelskou etiku“, i když ani toto není právní pojem. Měli by však absolvovat kurs etiky jako filosofické disciplíny.

Učitelům už dlouho chybí dostatečné právní vědomí: nastupující učitelé neznají ani zákony týkající se školství. Studující by měli být seznámeni s principy našeho práva (občanského, trestního, pracovního). Jinak nemohou formo-

vat právní vědomí žáků, vést je k přesvědčení, že zákony státu je třeba dodržovat.

Domnívám se, že vysoké školy jsou natolik autonomní, a že prostřednictvím jejich statutárních orgánů mohou ovlivňovat skladbu výuky sami vysokoškolské učitelé. Miroslav Šulc, Brno

(...) Rozumím-li správně, ohraničili jste lepší odkaz naší minulosti první republikou. Domnívám se, že toto dvacetiletí k němu nepatří. Vstoupil jsem do první třídy (1921) ještě s bílou tabulkou, Poupaty a čítankou, v níž byla císařská hymna přelepena. Co „přelepeného“? Išlo i na našich učitelích. Předtím hrávali v kostele na varhany, pak se „přelepili“ masarykovsko-herbenovskými, některými i Volnou myšlenkou. Mému otci poslal průhledný anonym (řídící učitel) pohlednici

s Havlíčkovým textem („Bratře Čechu, shod' černou hazyku...“) a s dopsanou výzvou k výstupu z církve. Předtím to byl horlivý organizátor upisování vřelých píjček, i na ty varhany hrával. Nemám mnoho pěkných vzpomínek na své učitele (...).

Má sestra studovala v Č. Budějovicích, kde řeholnice vedly učitelský ústav s internátem. Jejich chovanky pocházely z poloviny Čech, ale nebylo na nich znát bohužel ani stopy křesťanské výchovy. Také ony se pak podřídily a stranily se kostela. Ty, které tak neučinily, se pak dočkaly šikanování od svých nadřízených (...). V mém rodném městě pořádalo Sdružení katolických učitelů prázdninový kurs, ale jeho účastníci byli v naprosté většině Moravané (...). Učitelství stav, alespoň v Čechách, je typicky přízviskový, vždycky zpíval píseň chleboďáru. Od Zachovej nám Hospodine přes Hranice vzplála až po internacionálu, navíc přispíval ke křivení páteře dětí (...). Jeden rok jsem chodil do německé měšťanky (...), z katolického hlediska mám na německou školu příjemnější vzpomínky.

Z dopisu J. Jakeše, Benešov

NAOPAK, mířili výše

Pokusy o dialog se nám často nedaří proto, že co řekne jeden, vezme druhý v nějakém – i nečekaném – horším smyslu; leckdy to hned okoření jadrným odsudkem jen z tohoto horšího smyslu plynoucím. Problém se zatemní, mezilidské vztahy utrpí.

Tento jev mě trápí už dlouho, např. v KT na stránce Slovo máte vy. Proto jej zkusím osvětlit na čerstvém případě. Přihodil se nám v Perspektivách. Číslo 8 přineslo podnětný článek Další kničky sněmovního kroužku, č. 9 pak výňatky ze dvou kritických ohlasů na něj. Oč mi nejde: čtenář A. F. se zastává přetřížených kněžů (nevím jen, je-li tím opravdu ve sporu s kroužkem v Hradci Králové); čtenář V. K. se mj. ptá na oprávněnost některých negativních hodnocení (na jedno z nich jsem se královéhradeckých zeptal také). Soustředím se na jedinou, ale u nás – obávám se – typickou „podpásovou“ interpretaci v druhém z obou dopisů. Podle ní je samostatné myšlení u katolíků něčím nepatřičným, zlobným až bezbožným.

Ale abych byl korektní, zhroubním až bezbožným. Ale abych byl korektní, zhroubním až bezbožným. Ale abych byl korektní, zhroubním až bezbožným.

Cituji nejprve námitku: (Svědomy) „má víc druhů a jenom jedno je správné. Proto věta: Místo vztahů poslušnosti za každou cenu se má preferovat výchova k osobnímu svědomí, založenému na osobním vztahu k Bohu je blábol. Prakticky to znamená, že vůbec nebude potřeba Písmo ani církev, každý bude mít svého pána, utvořeného k vlastnímu obrazu a podobnosti. Pokud se to někomu zdá upřílišněné, ať řekne jasně,

jak by se tomu při libovolném svědomí a neposlušnosti k autoritě dalo zabránit.“ Tolik čtenář V. K. v Perspektivách č. 9.

Jeho kritika má svou logiku. Chce-li někdo oslabit vztah poslušnosti – není řečeno, ke komu (asi k církvi, ne-li přímo k Bohu) – a stavět na osobním (tj. ryze soukromém?) svědomí, pak je vsuknutí na nejlepší cestě k subjektivismu a jen krůček od mravní libovůle a pohrdání každou autoritou, i církevní. Takové postoje dnes opravdu Evropou obcházejí a zaslouží si kritiku, třeba i svaťe rozhorlenou. Jenže: na jakou adresu?

Na královéhradeckou nikoli. V Perspektivách č. 8, v oddílu V ČEM VIDÍME NADĚJI (str. V), totiž stojí: „Že se namísto poslušnosti za každou cenu začne preferovat výchova k odpovědnému osobnímu křesťanskému svědomí (kurzívy VF) založenému na osobním vztahu k Bohu.“ Nejasné spojení „vztah poslušnosti“ tam není.

Takže hovoří-li sněmovní kroužek pro svědomí odpovědné, sotva tím otevírá dveře mravní libovůli. A v každé výchově k svědomí křesťanskému se nutně uplatní Písmo i církev. Čtenář V. K. tedy právem vypálil těžkou salvu proti aktuální formě křesťanské pokleslosti, ale ne na správný cíl.

(Poučení pro vedení dialogu, ba každé komunikace, je prostinké: pozorně číst či naslouchat a přesně citovat.)

Ukázané nedorozumění je však alarmující věc. Rozvedu-li je podrobněji, pak ne pro P. K., ale na pomoc těm, kdo se u katolíků dosud potýkají s „ideálem“ nesamostatnosti. Ten si lze přezít jen v rozporu s realitou. Písmem, velkou tradicí i soudobou reflexí církve (bližší viz P. Neuner, Laici a klérus?, 1997), ale ke sněmu se blížíme teprve po krůčcích.

Nuže: jednající člověk se musí rozhodovat, a obecné normy mu obvykle nestačí (volba manžela-ky, volby v obci aj. aj.); bývají i v konfliktu (Mk 2,23–3,5: otázka soboty, aj.). Plně konkrétní návody k jednání od autority v církvi („vstup ke kapucínům!“ nebo „ihned prodej akcie!“ atp.) jsou stěží myslitelné. Zvláště pro laiky; zvláště při rychlých změnách ve společnosti; zvláště v prostředí odcizeném křesťanství.

Preferovat, zejména v dané situaci, „poslušnost za každou cenu“ pak znamená buď pomíjet elementární podmínky mravního jednání, nebo dělat z křesťana loutku. Po obakráti s podobným účinkem: postižený není připraven se rozhodovat, je pasivní, podceňuje své hlubiny, nemá proč sledovat znamení času. Už E. Mounier (+ 1950) rozpoznal, že orientace na plnění předpisů hledá spíše to, čeho je minimálně třeba, než co je maximálně možné. (Viz P. Ambros, Křesťan a život ve světě, 1998.) A tady vidím vlastní pointu nedorozumění: čtenář V. K. se obával sklonu královéhradeckých od poslušnosti (i té povinné) etiky a křesťanský dluh, zatímco oni naopak mířili nad ní.

Připomeňme si aspoň Ježíšův boj proti zákonitvům – zbožné věrnosti předpisům – v evangeliích. Ježíše se svatý Pavel za Filipské modlí, „aby se vaše láska ještě více a více rozhojňovala a s ní i poznání a hluboká vnímavost, abyste rozpoznali, na čem záleží“ (1,9–10), máme tu pohromadě směr výše spolu s prvkem samostatného rozpoznávání v aktuální situaci. O něco podobného jde v nauce o darech Ducha svatého, jak ji rozvinul svatý Tomáš Akvinský. Nezní-li tu někde odkaz na církevní poslušnost, pak proto, že ona nepokrývá všechny životní situace; a vztah křesťana (i katolíka) k Bohu je základnější, jen on legitimuje poslušnost k lidem v církvi.

Tohle všechno je jistě pravověrně katolické, ale pro předkoncilní mentalitu nezvyklé (jak občas říká Neuner). Je nasnadě námitka, že více samostatnosti přinese také větší nebezpečí jejího zneužití. Ano. Ale reálnější je jiný pohled: lidé jsou dnes nuceni se více samostatně rozhodovat, a to je právě důvod, proč je nyní výchova k odpovědnému osobnímu křesťanskému svědomí založenému na osobním vztahu k Bohu tím naléhavější potřebou. V našem světě se svody i šance svobody dramaticky zvětšily. Bez výchovy k samostatnému myšlení a svědomí v nich věřící sotva vůbec obstojí. Tím méně uplatní na úrovni doby své hlubiny – což mj. zahrnuje součinnost laika a kněží, viz sympatickou starost v dopisu ing. A. F. v č. 9.

(Proto i koncil tak zdůrazňuje roli svědomí, odpovědnost všech věřících a jejich vedení Duchem svatým, viz v českém vydání Zvon 1995 mj. str. 73, 74; 194, 221, 206, 225, 227, 228, 254, 261; (315); 388; 441; 563, 565, 568, 569, 573.)

Nakonec mi přece jen nedá nepodivnit se údivu čtenáře V. K. nad poznámkami kroužku k pastoračním prioritám zdejší – celé? – církve. Ale než můj článek vyjde, asi se už k tomuto tématu vysloví 2. biskupská synoda o Evropě. Vyčkejme! Bude-li též mluvit o „známení pro svět“, pak jistě ve smyslu znamení, jemuž bývá odpíráno. A v tom se myslím všichni shodujeme.

Václav Frei

EKOLOGIE

nějšího, změnila podobu světa, který se stal neobyvatelným nejenom pro člověka, ale i pro zvířata a dokonce i pro samotné rostliny. Mnohdy si stěžujeme, jak církev pokulhává za vývojem tohoto světa. Spíše však zůstává pravdou, že varovný hlas je považován za projev zpátečnictví a neznalost slavi své triumfy. Celá řada papežských a církevních dokumentů od Pia IX. se vehementně staví na konzervativní pozici, tj. hájí zachování ekologických vztahů jak v přírodě, tak ve společnosti. Jestliže na katolické straně se převážně setkáváme s ekologickým varováním v papežských dokumentech, pak z evange-

lické teologie je nutné připomenout starozákonního badatele C. Westermana, který ukazuje na biblický základ ekologického postoje Božího zjevení a z něho vyrůstajícího křesťanského postoje. Teologickou aplikaci ekologických aspektů přináší ve svém díle Paul Tillich. V 70. letech se setkáváme s ekologickou tematikou v pastýřských listech biskupských konferencí všech kontinentů. Víme, že existuje velice úzké sepětí mezi ekologií a etikou a uvědomujeme si, že etický řád, tedy samotné mravní principy, tak jak nám je předkládá Boží zjevení Starého a Nového zákona, je na výšost ekologické.

Výňatek z článku-hesla Ekologie od biskupa Dominika Duky. Převzato z informačního bulletinu královéhradecké diecéze IKD 10/99.

ROZUM VE SLUŽBĚ BOHU A ČLOVĚKU

TEOLOGICKÉ TEXTY

Uznat dobrou vůli a nikoho z dialogu nevykloučovat, tak uzavírá v třetím čísle Teologických textů kardinál Vlk svou úvahu Slovo k věci, k níž dal podnět odchod I. O. Štampacha do Starokatolické církve. Historickým a situačním zarámováním dvou odlišných pojetí obrody církve nehlučně připomněl, že i biskupové patří mezi účastníky vnitrocírkevního dialogu. Hlavní té-

ma tohoto čísla – teologie, věda, filosofie – přehlíží rozsáhlé pole tisíciletého dialogu mezi věděním „shora“, které zkoumá lidský rozum v zájmu víry, a snahou o poznání světa a člověka pouhým rozumem. Encyklika Fides et ratio vzbudila značnou pozornost i mimo církev, protože potvrzuje právo rozumu na obojím poli.

„Postmoderní přístup k otázce pravdy není objevem 20. století,“ konstatuje v úvaze o pravdě významný český, před rokem předčasně zemřelý vědec filosof B. Janát. Náš krajan M. Lobkowicz líčí putavě svou filozofickou cestu, která mu pomohla „uniknout z pasti relativismu“.

Ale i fyzika a matematika jsou schopny osvětlit víru svým služebníkem (P. Vo-pěnka a další). Moderní metody vědecké a filozofické pomáhají klasické teologické metodě, jak hádat v Božím slově i jak je tlumočit dnešku (C. V. Pospíšil). V současnosti se rozvíjí už celá řada pokusu uplatňování empirických věd na teologickou práci, ne bez rizik (L. Oviedo). Jedna nová radikální, ale autentická metoda volí jako podstatné východisko křesťanskou zkušenost: hovor Boha je předpokladem hovoru o Bohu (F. Ciardi). – Rubriky přináší rozhledy po ekuméně, Bibliodrama v klášteře, Kněžské svěcení homosexuálů. Recenze aj.

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Dagmar Pohunková, Ivan Medek, Oto Mádr, Petr Kolář SJ, Petr Příhoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík SDB, Miloš Dojezal, Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 - Vinohrady, tel.: 24 25 03 95, linka 24, fax 02/24 25 70 41 E-mail: Perspektivy@Katolicky-tydenik.cz

Fotograf: Pavel Vodička

Vyber z Perspektiv v Braillově slepeckém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakové postižené, Platněnská 2, 110 00 Praha 1. Tel.: 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!